

Hodet over vannet?

En kartlegging av
norske filmfestivaler

Malin Dahle
Jostein Ryssevik
Pelle Engesæter

GJENOMFØRT PÅ OPPDRAG FOR FILMFESTIVALUTVALGET

IDEAS2EVIDENCE RAPPORT 8/2013

Malin Dahle
Jostein Ryssevik
Pelle Engesæter

Hodet over vannet?

En kartlegging av norske filmfestivaler

ideas2evidence rapport 8/2013

GJENNOMFØRT PÅ OPPDRAG FOR FILMFESTIVALUTVALGET

© ideas2evidence 2013

ideas2evidence

Villaveien 5

5007 Bergen

Telefon: 91817197

post@ideas2evidence.com

Bergen, august 2013

ISBN: 978-82-93181-16-3 (Nett)

ISBN: 978-82-93181-17-0 (Papir)

FORORD

Denne rapporten presenterer en kartlegging av de norske filmfestivalene. Formålet med studien er å få oversikt over hvordan festivalene er organisert, finansiert og bemannet og ikke minst få et bedre bilde av hva disse festivalene betyr for det filminteresserte publikum, for de stedene og regionene de arrangeres, for den norske filmbransjen og for den norske filmkulturen.

Kartleggingen er gjennomført av ideas2evidence på oppdrag for Filmfestivalutvalget.

Bakgrunnen for kartleggingen, er det dramatiske kuttet i støtten til filmfestivalene som Film & Kino så seg nødt til å vedta 4. juni 2013 grunnet svikten i inntektsgrunnlaget for støtteordningen. Festivalstøtten finansieres i sin helhet over Norsk kino- og filmfond, som henter sine inntekter fra avgifter ved salg av dvd-er og billettsalg ved kinoene. Med det sterke fallet i dvd-salget har inntektene derfor skrumpet inn.

Kartleggingen bygger hovedsakelig på en spørreundersøkelse til ledelsen for de 25 største filmfestivalene i Norge og på intervjuer med fem festivalledere. Temaet hadde fortjent en grundigere og mer omfattende studie enn den vi presenterer her, men dette er hva som har vært mulig å få til innenfor noen hektiske sommeruker og med knappe budsjetttrammer.

Vi ønsker å takke alle som tok seg tid til å svare på spørreundersøkelsen selv om sommerferien stod for døren. Det samme gjelder festivallederne som stilte opp til intervju.

Bergen, august 2013

INNHALDSFORTEGNELSE

Forord	3
Bakgrunn, Datagrunnlag og hovedfunn	7
Om film & Kino	7
Bakgrunn for studien.....	8
Om studien.....	9
Noen hovedpunkt	11
Det norske filmfestivallandskapet	15
Oversikt over norske filmfestivaler	15
Eierskap	19
Økonomi og finansiering	21
Driftsbudsjett	21
Finansiering.....	22
Overskudd/underskudd	24
Utgifter	25
Organisasjon og bemanning.....	26
Program og profil	29
Overordnet profil	29
Størrelse.....	31
Filmer uten ordinær kinovisning.....	31
Sjanger	32
Filmenes opphavsland.....	34
Kunst versus kommers	35
Spesialtema	35
Innovasjon og utvikling	38
Publikum	39
Besøksstall	39
Publikums alder og utdanning	40
Tilbud til spesifikke publikumsgrupper	41
Filmfaglige tilbud til publikum.....	43
Bransjetiltak	45

Bransjens deltakelse på festivalene	45
Bransjetiltak	46
Betydning for regional bransje.....	48
Konkurranser og prisutdelinger	48
Ringvirkninger	51
Økonomiske ringvirkninger.....	51
Stedskvalitet, bolyst, oppmerksomhet	54
Inspirasjon, kompetanse, nettverk.....	56
Konsekvenser av redusert støtte	59
Alternative finansieringskilder	59
Konsekvenser for festivalene	60
Langsiktige konsekvenser for den norske filmkulturen	62

Kapittel 1

BAKGRUNN, DATAGRUNNLAG OG HOVEDFUNN

4.juni i år vedtok Film & Kino en halvering av støtten til norske filmfestivaler. Bakgrunnen for det dramatiske kuttet er det sterke fallet i inntektsgrunnlaget til støtteordningen. Festivalstøtten finansieres i sin helhet over Norsk kino- og filmfond, som henter sine inntekter fra avgifter ved salg av dvd-er og billettsalg ved kinoene. Med det sterke fallet i dvd-salget forvitrer også inntektene.

Formålet med denne studien er å kartlegge den norske filmfestivalfloraen, få bedre oversikt over hvordan festivalene er organisert, finansiert og bemannet, og ikke minst få et bedre bilde av hva disse festivalene betyr for det filminteresserte publikum, for den regionale og nasjonale filmbransjen og for den norske filmkulturen.

I dette kapittelet forteller vi mer om bakgrunnen for studien og hvordan vi har gått fram for å løse oppgaven. Vi formidler også hovedfunnene fra arbeidet.

OM FILM & KINO

Film & Kino, tidligere Kommunale Kinematografers Landsforbund, er bransjeorganisasjon for kino- og videobransjen og medlemsorganisasjon for norske kommuner. Organisasjonens hovedoppgave er å sikre publikum i hele landet aktuell film, gjennom kino, festival eller dvd. Mer konkret innebærer dette følgende oppgaver:

- ◆ Administrasjon knyttet til drift av digitale kinoer
- ◆ Støtte til import og oppsetting av film
- ◆ Filmarbeid blant barn og unge
- ◆ Finansiere det offentlige økonomiske bidraget til norske filmfestivaler
- ◆ Utvikling av kino- og videobransjen
- ◆ Rådgivning og kompetanseutvikling
- ◆ Informasjon og samfunnskontakt
- ◆ Bygdekino

Organisasjonen forvalter inntektene fra Norsk kino- og filmfond. Disse utgjorde i 2012 ca. 85 prosent av det samlede inntektsgrunnlaget til Film & Kino. De øvrige inntektene til Film & Kino kommer blant annet fra billettsalg og medlemskontingenter. Organisasjonen administrerer en rekke støtteordninger i tillegg til festivalstøtten. Gjennom import- og garantistøtte sikrer Film & Kino blant annet at publikum får tilgang til kunstnerisk verdifull film på ordinære kinoer. De administrerer i tillegg støtteordninger for barnefilm og gir årlig driftsstøtte til bransjeforbund. Det gjelder blant annet Norsk filmklubbforbund, som organiserer cinematek og filmklubber over hele landet.

BAKGRUNN FOR STUDIEN

De siste tiårene har vi sett en oppblomstring av filmfestivaler over hele landet. Ved å gi publikum mulighet til å oppleve kvalitetsfilmer fra hele verden – i stor grad filmer som ellers ikke ville blitt vist på kino – utgjør disse et unikt supplement til det ordinære kinotilbudet. Mange filmfestivaler utgjør også viktige møtesteder for filmbransjen, lokalt, nasjonalt – og i noen tilfeller internasjonalt. Begge disse poengene ble tydelig understreket i Stortingsmeldingen «Veiviseren for det norske filmfløtet» fra 2007.

Men norske filmfestivaler har hele tiden vært avhengig av omfattende støtte fra offentlige og private aktører for å oppfylle sin funksjon. Fra og med 2008 har Film & Kino hatt totalansvaret for offentlige tilskudd til filmfestivaler i Norge, et ansvar de tidligere delte med Kulturdepartementet og Norsk Filminstitutt. Samordningen av festivalstøtten kom som en oppfølging av anbefalingene i Filmmeldingen, og det ble opprettet et uavhengig utvalg under Film & Kino som fikk ansvaret for å vurdere søknadene om tilskudd. Søknader under 50 000 kan imidlertid behandles administrativt av Film & Kino utenom søknadsfristen, såkalt løpende tildelinger.

Kriteriene for tilskudd er definert i Forskrift om tilskudd til filmfestivaler fra 2008: *«tilskudd skal gå til festivaler som er åpne for publikum, bransje eller andre bestemte målgrupper og som tilbyr et sammensatt filmprogram av et visst omfang. Tildeling og tilskuddsbeløp skal baseres på en samlet vurdering av a) festivalenes organisasjon, herunder profesjonalitet, regional forankring og publikumsoppslutning og b) festivalens kunstneriske profil og program, herunder målgruppe, egenart og bredde»*. Det skilles mellom grunnstøtte og prosjektstøtte. Førstnevnte gis som frie driftsmidler, mens sistnevnte tildeles konkrete prosjekter under festivalene. Tilskuddene har et samlet øvre tak på 60 prosent av festivalenes samlede budsjett.

Festivalstøtten finansieres i sin helhet over Norsk kino- og filmfond, som henter sine inntekter fra avgifter ved salg av dvd-er og billettsalg ved kinoer i Norge. Avgiften er fastsatt til 2,5 prosent av all omsetning av film på kino og 3,5 kr. per distribuert videogram fra videodistributør. Inntektene fra dvd- og billettavgiftene var sterkt økende i årene fram mot Film & Kinos overtakelse, i all hovedsak på grunn av en sterk økning i dvd-salget. Mellom 1996 og 2006 økte NKFF sine inntekter fra 27,6 til 85,5 millioner kroner. Av de 85,5 millionene utgjorde avgiftene fra dvd-salget så mye som 65,7 millioner.

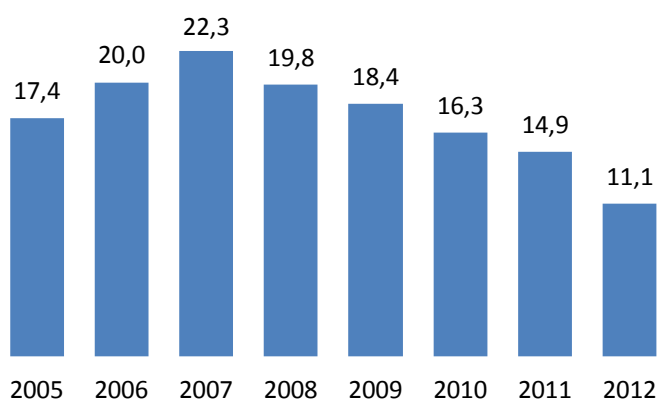
Tradisjonelt har disse avgiftsmidlene blitt brukt til å støtte en rekke ulike tiltak innenfor film- og videosektoren, deriblant festivaler. Da Film & Kino overtok ansvaret for festivalstøtten i 2008, ble de tillagt en rekke andre oppgaver som også skulle finansieres via Norsk kino- og filmfond. Dette gjaldt bl.a. cinemateker, bygdekinoer, regionale filmsentre og tiltak overfor barn og unge – oppgaver med et samlet budsjett på ca. 20 millioner kroner.

Departementet uttrykte imidlertid bekymring for sårbarheten ved denne finansieringsmodellen og bemerket følgende i Filmmeldingen:

«Det er stor usikkerhet knyttet til fremtidig avgiftsnivå. Nye ikke-lineære tjenester som klikkefilm vil kunne komme til å påvirke dvd-salget i årene fremover, og det antas at inntektene fra avgiften på sikt vil synke».

Bekymringen viste seg å være velbegrunnet. I tråd med den teknologiske utviklingen falt inntektene fra dvd-salget med 36 prosent mellom 2007 og 2012 (regnet i løpende priser).¹

Figur 1.1: Salg av DVD og Blue-ray plater 2005-2012 (i millioner enheter)²

Mens både bevilgninger og antall festivaler økte i perioden 2008-2010, har støtten fra Film & Kino gått ned de siste årene som en følge av reduserte inntekter. Mellom 2008 og 2010 fikk alle som søkte innvilget et mindre beløp, og i toppåret 2010 ble det bevilget til sammen 17,5 millioner kroner til 50 ulike festivaler.³ I 2013 ligger den samlede festivalstøtten på 12,1 millioner – fordelt på 31 festivaler.

En i utgangspunktet gunstig økonomisk ordning skaper nå altså store utfordringer for finansieringen av de mange tiltakene under Film & Kinos ansvarsområde. 4.juni i år vedtok derfor Film & Kino kraftige kutt i støtten til en rekke tiltak, deriblant en halvering av støtten til filmfestivaler. Også cinematekene, filmkulturelle tiltak for barn og unge, import og distribusjon av kvalitetsfilm og bygdekinoen rammes hardt av kuttene.

Kuttene har skapt mye diskusjon og regjeringen har blitt oppfordret til å finne en løsning, både på kort og lengre sikt. I revidert statsbudsjett, som ble vedtatt 21. juni, ble det som en kortsiktig løsning gitt et tilskudd på 2,8 millioner til Norsk kino- og filmfond. Dette skal sikre videreføring av de regionale tiltakene for barn og unge i 2013, og 14. august ble det satt av 1 million på årets budsjett til festivalstøtte. Kulturministeren sier samtidig til Bergens Tidende at dette er for å avhjelpe den umiddelbare situasjonen. «Ytterligere virkemidler må vi komme tilbake til i statsbudsjettet for neste år», sier hun.⁴

OM STUDIEN

De vedtatte kuttene i støtten til norske filmfestivaler kan få store konsekvenser for det norske festivallandskapet. Selv om tilskuddene fra Film & Kino i seg selv utgjør en begrenset del av de fleste festivalenes budsjett, er den friheten og forutsigbarheten som særlig grunnstøtten gir, likevel av stor

¹ Se NKFF sitt resultatregnskap i Film & Kinos årsmeldinger

² Film & Kino årsmeldinger

³ Inkludert løpende tildelinger

⁴ Bergens Tidende 13. august 2013, Denne opplysningen kom dagen før denne rapporten skulle i trykken. Vi har derfor ikke hatt mulighet til å verifisere opplysningen.

verdi for svært mange. For mange festivaler gir støtten fra Film & Kino dessuten viktig legitimitet, blant annet overfor andre potensielle støttespillere. Særlig de små festivalene er sårbare for store kutt i finansieringen.

På oppdrag fra Filmfestivalutvalget har vi derfor gjennomført en kartlegging av norske filmfestivaler som har til hensikt å gi et bilde av mangfoldet i det norske filmfestivallandskapet og vise hvilken betydning filmfestivalene har for Norge.

Studien er basert på en spørreundersøkelse til 25 filmfestivaler som har fått støtte fra Film & Kino i 2013. Dette omfatter alle festivaler av en viss størrelse som er aktive per i dag og som er preget av en viss kontinuitet. Det finnes i tillegg flere mindre filmfestivaler eller filmarrangement, som også har fått støtte fra Film & Kino, men som ikke er inkludert i studien. For 2013 gjelder det seks festivaler. Til sammen 24 festivaler har besvart på hele eller deler av undersøkelsen.⁵ Det gjelder:

- ◆ Amandus Lillehammer
- ◆ Barnefilmfestivalen i Kristiansand
- ◆ Bergen Internasjonale Filmfestival
- ◆ Bergen Internasjonale Filmfestival - Biff
- ◆ Bollywoodfestivalen
- ◆ Den Norske filmfestivalen i Haugesund - DNF
- ◆ Dokumentarfilmfestivalen i Volda
- ◆ Femmina internasjonale filmfestival
- ◆ Film Fra Sør
- ◆ Fredrikstad Animation Festival
- ◆ Kosmorama – Trondheim
- ◆ Kortfilmfestivalen i Grimstad
- ◆ Laterna Magica – Sortland
- ◆ Megafon Skien
- ◆ Minimalen kortfilmfestival Trondheim
- ◆ Movies on War – Elverum
- ◆ Nordkapp filmfestival
- ◆ NUFF – Nordisk ungdomsfilmfestival Tromsø
- ◆ Oslo Filmfest
- ◆ Ramaskrik – Oppdal
- ◆ Skeive filmer – Oslo
- ◆ Stumfilmdager i Tromsø
- ◆ Tromsø Internasjonale Filmfestival
- ◆ Verdens Beste (barnefilmfestival - TIFF)

Vi har i tillegg fått tilgang til søknadsdatabasen til Film & Kino, for å hente data som av ulike grunner mangler i besvarelsene. Brønnøysundregisterets Enhetsregister via foretaksdatabasen RavnInfo er også benyttet til å hente utfyllende regnskapsdata for festivaler med avleveringsplikt.

Til sist har vi gjennomført intervju med ledere for fem utvalgte festivaler av ulik størrelse - to store festivaler, en mellomstor festival og to mindre festivaler: Bergen Internasjonale Filmfestival, Tromsø

⁵ De tre festivalene som ikke svarte, er Kortfilmfestivalen i Grimstad, Oslo Filmfest og Megafon Kinosør.

Internasjonale Filmfestival, Nordkapp Internasjonale Filmfestival, Minimalen Kortfilmfestival i Trondheim og Krigsfilmfestivalen på Elverum (Movies on war).

Både når det gjelder tid og budsjett har rammene for dette prosjektet vært knappe. Temaet hadde fortjent en grundigere behandling enn det vi har hatt muligheter til å få til i denne omgang. Blant annet ville undersøkelser blant publikum og bransjefolk som oppsøker de ulike filmfestivalene gitt oss dypere innsikt i filmfestivalenes betydning. Vi har derfor vært avhengig av å få tilgang til publikumsundersøkelser som festivalene selv har gjennomført. Vi har fått tilgang til slike undersøkelser fra Kosmorama og Tromsø Internasjonale Filmfestival.

NOEN HOVEDPUNKT

- ◆ Det er store variasjoner i de norske filmfestivalenes omfang, profil og organisering. Festivallandskapet strekker seg fra store publikumsfestivaler med rundt 50 000 besøkende og en omfattende permanent festivalorganisasjon, til små filmarrangement for skoleungdom som i større grad kan ses som prosjekter enn organisasjoner.
- ◆ Festivalene har svært ulike økonomiske forutsetninger. Mens de største har et årsbudsjett over 10 millioner, finnes det flere mindre festivaler med et budsjett på under 200 000.
- ◆ I 2012 utgjorde støtten fra Film & Kino 20 prosent av inntektsgrunnlaget for festivalene. Men Film & Kinos andel varierer fra tilnærmet ingenting til over 50 prosent.
- ◆ Men midlene fra Film & Kino har betydning langt utover kroneverdien. Grunnbevilgningen muliggjør en permanent festivalorganisasjon som blant annet kan arbeide for å skaffe annen finansiering, f.eks. fra sponsorer. Bevilgningene fra Film & Kino gir også legitimitet og gjør det lettere å utløse annen finansiering.
- ◆ Kommuner og fylkeskommuner står for til sammen 20 prosent av finansieringen. Legges direkte overføringer fra eierne, samt naturalytelser i form av kinoleie og kinopersonell til, øker den lokale andelen til nesten en tredjedel. Men her er det betydelige variasjoner mellom festivalene.
- ◆ Annen statlig støtte står for 12,5 prosent av inntektsgrunnlaget.
- ◆ Private sponsormidler utgjør ca. 18 prosent av inntektsgrunnlaget. Også her er det betydelige variasjoner mellom festivalene. For noen utgjør sponsormidler opp mot halvparten av budsjettet, for andre nesten ingenting.
- ◆ Inntekter fra billettsalg utgjør 15 prosent.
- ◆ Hovedtyngden, både av den offentlige støtten og sponsormidlene, er kortsiktige og må søkes om eller reforhandles hvert år.
- ◆ Flertallet av festivalene går i balanse eller med overskudd. Bare fire gikk med underskudd i 2012, men på grunn av størrelsen er det aggregerte resultatet for alle festivaler samlet på minussiden.
- ◆ Lønnsutgiftene varierer fra 0 til 70 prosent av de totale budsjettene. I snitt utgjør lønn ca. 34 prosent.
- ◆ Flertallet av festivalene har permanente organisasjoner, men den faste bemanningen varierer fra 0 årsverk til 12.

- ◆ Ved de 24 filmfestivalene som har deltatt i undersøkelsen, arbeidet til sammen 1 922 personer i 2012. Av disse var 122 personer lønnede ansatte, fordelt på 47 årsverk. Vel 1 800 var frivillige. Til sammen utgjorde innsatsen fra disse frivillige 6 263 dagsverk. Omregnet til et normalårsverk på 230 dager, betyr dette at filmfestivalene mobiliserer frivillig innsats tilsvarende 27,2 årsverk.
- ◆ Andelen frivillig innsats varierer fra 0 til 100 prosent. For de store publikumsfestivalene ligger den mellom 20 og 25 prosent.
- ◆ Filmfestivalenes visningsprogram avviker markert fra det ordinære kinoprogrammet, både når det gjelder sjanger, filmenes opphavsland og en betydelig vektlegging av kvalitetsfilm og kunstfilm. Ikke minst er andelen norsk film og «film fra Sør» betydelig høyere enn på kinoenes ordinære program. Hovedtyngden av filmene har ikke vært vist på kino tidligere og flertallet vil trolig heller aldri bli det.
- ◆ Filmfestivalene formidler med andre ord en del av den norske og globale filmkulturen som aldri finner veien til kinosalene.
- ◆ Til sammen 1 512 filmer ble vist på norske filmfestivaler siste gang disse festivalene ble arrangert.
- ◆ Mens kinoene i all hovedsak konsentrerer seg om spillefilm, i tillegg til et mindre antall kortfilmer og kinodokumentarer, har filmfestivalene en betydelig større bredde når det gjelder format og sjanger. Ikke minst står kortfilm og dokumentar sentralt.
- ◆ Filmfestivalene viser mer film enn kinoene fra alle regioner utenom USA. Forskjellene er særlig store når det gjelder norsk film (31 mot 13 prosent), og film fra land utenom Europa og USA (20 mot 7 prosent).
- ◆ Også når det gjelder europeisk film, ligger filmfestivalene marginalt foran. En finere inndeling av tallene viser imidlertid at mens hovedtyngden av kinotilbudet er fra Vest-Europa (og først og fremst England og Frankrike), viser filmfestivalene også en betydelig mengde film fra Øst-Europa.
- ◆ Filmfestivalene som inngår i undersøkelsen hadde til sammen 248 294 besøkende på sist arrangerte festival.
- ◆ Filmfestivalpublikummet har en jevnere aldersfordeling enn det ordinære kinopublikummet og gjennomsnittsalderen er noe høyere. Publikumsundersøkelser fra Kosmorama og TIFF kan tyde på at utdanningsnivået blant festivaldeltakerne er høyt. Det er vanskelig å si hvor representative disse to festivalene er i så måte.
- ◆ Nesten samtlige festivaler har egne tilbud til ungdom og skoleelever.
- ◆ I tillegg til å vise film, har festivalene også en rekke filmfaglige opplegg på programmet: debatter, filmfaglige fora og visninger der enten filmskaper eller skuespillere er tilstede og forteller om filmene. Filmfestivalene formidler på denne måten kunnskap om film og stimulerer filminteressen blant publikum.
- ◆ I tillegg er festivalene viktige for den regionale filmbransjen. Festivalene gir visningsmuligheter, inspirasjon, kunnskap og en mulighet for å knytte kontakt med filmskaperne fra andre steder og andre land.
- ◆ Ni av de 24 festivalene som svarte på undersøkelsen har også egne visningsarenaer for lokalt produsert film. Filmfestivalene kan slik sett bidra til å utvikle den lokale filmbransjen og identifisere nye talent.

- ◆ Mange av festivalene har også egne visningsarenaer, kurs og bransjearrangement spesielt rettet inn mot ungdom.
- ◆ Mange festivaler (16 av 24) arrangerer fagseminarer og andre kompetansebyggende tiltak i løpet av festivalperioden.
- ◆ Filmfestivalene er også svært viktige arenaer for nettverksbygging, både internt i den norske bransjen og mellom norske filmskapere og filmskapere fra andre land. I tillegg til å fungere som uformelle møteplasser for bransjefolk, oppgir 16 av 24 festivaler at de også arrangerer mer formelle nettverksbyggende tiltak i løpet av festivalperioden.
- ◆ En rekke internasjonale og norske studier viser at festivaler kan gi betydelige økonomiske ringvirkninger i den regionen de arrangeres. For TIFF er disse ringvirkningen beregnet til 18 millioner kroner.
- ◆ Filmfestivalene gir rike kulturimpulser og knytter byer og steder tettere til den globale filmkulturen. I tillegg skaper festivalene en sosial ramme rundt filmvisningen som normalt ikke er en del av et ordinært kinobesøk. Særlig for mindre steder, hvor kulturtilbudet er mer begrenset enn i de største byene, vil slike arrangementer derfor kunne bidra til å gjøre stedene mer attraktive som bosted.
- ◆ Alle festivaler uttrykker sterk bekymring for konsekvensene av kuttene i festivalstøtten, men bare fire festivaler oppgir at det er sannsynlig at de må legge ned på grunn av dette.
- ◆ Flertallet vil altså kunne drive videre, men med et redusert tilbud. Blant annet sier tre av fire festivaler at de må kutte i filmtilbudet. Mange sier i tillegg at de først må kutte i den mer kunstnerisk ambisiøse delen av programmet og dreie festivalprogrammet i mer kommersiell retning.
- ◆ Om lag 60 prosent av festivalene sier at de må redusere staben som følge av kuttene. Fordi en permanent stab er en forutsetning for å blant annet kunne drive effektiv sponsorjakt, kan dette gi videre konsekvenser.
- ◆ Litt over halvparten av festivalene oppgir at kuttene vil føre til færre bransjebyggende tiltak og rundt halvparten sier at de må kutte i tilbudene til spesielle grupper. Det siste vil først og fremst gå ut over tilbudene til skoler og ungdom.
- ◆ En av tre festivaler ser økning i billettprisene som en mulighet, men flere festivalledere uttrykker skepsis til en slik løsning.
- ◆ Muligheten for å erstatte de bortfalte midlene med andre typer midler oppleves som svært begrenset. Nesten samtlige vurderer det som umulig å øke tilførselen av midler fra egne eiere. Omtrent like mange ser det som umulig å skulle øke sponsorinntektene. Sponsormarkedet er preget av sterk konkurranse, og flere festivaler opplever allerede store utfordringer med å skaffe sponsorinntekter. Bortfall av støtte vil trolig gjøre arbeidet mer krevende. Trolig er det mest realistiske alternativet å søke støtte fra andre offentlige aktører, men også dette sees som lite sannsynlig.
- ◆ Flere festivaler frykter dessuten at bortfallet av støtte vil sende negative signaler til andre støttespillere, særlig private sponsorer, som dermed vil redusere sin støtte.
- ◆ Studien tyder på at vi vil kunne komme til å se en betydelig endring i det norske filmfestivallandskapet de kommende årene dersom det ikke lykkes festivalene å finne andre stabile finansieringskilder. Resultatet kan bli færre og mindre festivaler, med færre muligheter for publikum til å oppleve filmer som faller utenfor den klassiske underholdningsfilmsjangeren.

- ◆ Med færre kvalitetsfilmer, bransjearrangement, debatter og seminarer vil filmfestivalenes rolle også endres. Fra å være en kunnskapsformidler, møteplass og visningsarena for kvalitetsfilm, vil festivalene fremstå mer som forlengelser av kinoene.
- ◆ Til sammen vil disse endringene svekke det mangfoldet i norsk filmkultur som fremveksten av filmfestivaler har bidratt til de siste 20 årene.

Kapittel 2

DET NORSKE FILMFESTIVALLANDSKAPET

Det er et langt steg fra den første norske filmfestivalen ble etablert i Norge i 1973 fram til dagens fargerike festivallandskap med syv store og en underskog av rundt 20 små og mellomstore festivaler. Landskapet består av generelle publikumsfestivaler og en rekke nisjefestivaler med forskjellig innretning. Noen få festivaler er også først og fremst rettet mot filmbransjen. Festivalene arrangeres i større byer og på små steder og har en god geografisk spredning. Felles for alle er at de gir filminteresserte mennesker tilgang til filmer som normalt ikke vises på kino.

I dette kapittelet gir vi en kort oversikt over det norske festivallandskapet og hva som særkjenner de ulike festivalene. Vi ser også på festivalenes eierforhold.

OVERSIKT OVER NORSKE FILMFESTIVALER

De siste tiårene har antallet filmfestivaler vokst kraftig, både her i Norge og i verden ellers. Jesper Strandgaard Pedersen og Carmelo Mazza anslår i Journal of Current Cultural Research at antallet filmfestivaler på verdensbasis overstiger 3 500.⁶

Tradisjonen med filmfestivaler startet som et europeisk fenomen allerede på 1930-tallet med etableringen av Venezia Internasjonale Filmfestival i 1932. I løpet av de påfølgende to tiårene ble det etablert filmfestivaler i en rekke europeiske byer, blant annet Moskva, Cannes og Berlin. Fremveksten av filmfestivaler sees gjerne i lys av datidens sosiopolitiske kontekst, der også kulturelle begivenheter ble et ledd i en gjenoppbyggingsprosess som bidro til å gjenopprette og styrke nasjonale og lokale identiteter. Samtidig ble de viktige for et europeisk filmmiljø som i større grad ønsket å definere film som kunstform, som en motsetning til det Hollywoodske filmformatet.

I Norge ble den første filmfestivalen etablert i 1973, i regi av Kommunale Kinematografers Landsforbund (i dag Film & Kino). Festivalen ambulerte de første 13 årene, men ble fra 1986 lagt permanent til Haugesund. I 1978 fikk den følge av Kortfilmfestivalen, først på Røros, deretter Trondheim for til slutt å ende opp i Grimstad i 1988. Festivalen fikk knutepunktstatus i 2006.

Siden den gang har det norske filmfestivalmarkedet vokst betraktelig og byer og tettsteder over hele landet har opprettet egne filmfestivaler. Først ute var Tromsø og Oslo i 1991, mens Bergen og Trondheim fikk egne festivaler i henholdsvis 1999 og 2005. Med barnefilmfestivalen i Kristiansand er hver landsdel i dag representert med minst én stor filmfestival. I 2013 støttet Film & Kino 31 festivaler, fordelt på 16 ulike fylker. Festivalene spenner fra de brede publikumsfestivalene med

⁶ <http://www.cultureunbound.ep.liu.se/v3/cu11v3-Creativity%20Unbound%E2%80%93Policies.pdf#page=31>

50 000 besøkende, til mindre nisjefestivaler med bare et par tusen besøkende. Figur 2.1 viser hvordan filmfestivalene er spredt over hele landet.

Figur 2.1: Oversikt over norske filmfestivaler, gruppert etter størrelse

Tabell 2.1. viser en oversikt over de viktigste filmfestivalene, gruppert etter størrelse. Små festivaler er her definert som festivaler med et lite budsjett (mindre én million kroner) og få besøkende (færre enn 5 000). De mellomstore festivalene har et større budsjett, mellom én og tre millioner kroner. De store festivalene har mer enn 10 000 besøkende og et budsjett på over tre millioner.

Tabell 2.1: Oversikt over norske filmfestivaler⁷

	Festival	År	Publi- kum	Drifts- budsjett	Filmer	Organisering/eier
Små	Stumfilmdager i Tromsø	2006	1 502	341 776	14	Stiftelsen TIFF
	Ramaskrik – Oppdal	2011	1 530	307 000 ⁸	25	Underlagt annen enhet
	Movies on War – Elverum	2011	1 600	899 000	21	ERNU ⁹
	NUFF – Nordisk ungdomsfilmfestival Tromsø	2003	2 000	769 000	87	Forening
	Minimalen kortfilmfestival Trondheim	1988	2 000	396 000	190	Selvstendig stiftelse
	Femmina internasjonale filmfestival - Verdal	2004	2 100	421 687	24	Samvirkeforetak ¹⁰
	Skeive filmer – Oslo	1990	2 401	551 663	59	Selvstendig forening
	Laterna Magica – Sortland	1992	2 921	255 411 ¹¹	10	Vesterålen Regionråd
	Megafon Skien	2004	4 876	137 000	11	Skien kommune/SF Kino
	Megafon Kinosør		4251 ¹²	298 593 ¹³	13	KinoSør AS
	Dokumentarfilmfestivalen i Volda	1997	5 000	567 000	64	Selvstendig forening
Mellomstore	Amandus Lillehammer	1987	4200	1 411 334	68	Selvstendig stiftelse
	Bollywoodfestivalen	2003	3 000	1 095 000	33	Selvstendig stiftelse
	Fredrikstad Animation Festival	1994	3 500	1 173 000	86	Selvstendig stiftelse
	Verdens Beste (barnefilmfestival) ¹⁴	2013	5 700	1 126 000	50	Stiftelsen TIFF
	Nordkapp filmfestival	2004	5 800	1 407 000	114	Nordkapp kommune/ kino ¹⁵
	Oslo Internasjonale Filmfestival ¹⁶	1990	8563	2 605000	77	Enkeltpersonforetak
Store	Kosmorama – Trondheim	2005	17 083	6 836 924	86	Aksjeselskap
	Den Norske filmfestivalen – Haugesund	1985	30 000	16 000 000 ¹⁷	90	Aksjeselskap
	Film Fra Sør	1991	34 515	5 348 387	102	Selvstendig stiftelse
	Bergen Internasjonale Filmfestival (BIFF)	1999	50 385	9 370 000	171	Aksjeselskap
	Tromsø Internasjonale Filmfestival (TIFF)	1991	52 999	12 532 841	129	Selvstendig stiftelse
	Barnefilmfestivalen i Kristiansand	1997	13 269	3 805 000	75	Aksjeselskap
	Kortfilmfestivalen - Grimstad	1978	4 904	4 366 357 ¹⁸	188	Selvstendig stiftelse

BRANSJEFESTIVALENE

Selv om Den Norske filmfestivalen i Haugesund er Norges offisielle filmfestival, og den største målt i driftsbudsjett, er det ikke den største målt i publikumstall og filmutvalg. Festivalen er først og fremst en bransjefestival og samler alle som jobber profesjonelt med formidling av film (kinosjefer, media, filmbransjen m.fl.). DNF organiserer også det nordiske filmmarkedet New Nordic Films og det

⁷ Driftsbudsjettet er basert på faktiske utgifter fra festivalen i 2012, dersom ikke annet er oppgitt. Publikumstall og filmer er basert på siste festival. Tallene er basert på spørreundersøkelsen, med unntak av Kortfilmfestivalen, Oslo Internasjonale Filmfestival og Megafon Kinosør.

⁸ Inkluderer ikke kinoens ansatte, som utgjør én person to timer ganger tre dager

⁹ Elverumregionens Næringsutvikling

¹⁰ Andelslag med begrenset ansvar, omdannes til samvirkeforetak i 2013. Eiere: Verdal kommune, Norsk kinodrift, Vestvik reklame AS, Moving Image, diverse privatpersoner

¹¹ Beløpet representerer hovedutgiftene for festivalen. Festivalen arrangeres i samarbeid med en av kommunene, og deres utgifter er ikke inkludert i denne oversikten.

¹² Dokumentert besøk siste år festivalen ble arrangert

¹³ Regnskapstall fra 2011, hentet fra Film & Kinos søknadsdatabase.

¹⁴ Basert på anslag for festivalen i 2013.

¹⁵ Festivalen blir kommunalt AS i løpet av 2013.

¹⁶ Tallene gjelder festivalen 2011 og er hentet fra Film & Kinos søknadsdatabase.

¹⁷ I tillegg til budsjettet på 14 mill., bidrar eierne med personell i størrelsesorden 2 mill.

¹⁸ Regnskapstall fra 2011, hentet fra Film & Kinos søknadsdatabase

europiske co-produksjonsforumet med deltakelse fra 30 nasjoner, samt Den norske filmprisen Amanda. Først de senere år har festivalen også fått en rolle som publikumsfestival.

Det samme kan sies om Kortfilmfestivalen i Grimstad, som er en viktig møteplass både for unge og etablerte filmskapere og filmprodusenter i Norge. Festivalen trekker også internasjonale filmskapere til Grimstad gjennom konkurransen for internasjonal kortfilm og nominasjoner til European Film Academy Short Film Award. Også Dokumentarfilmfestivalen i Volda og Fredrikstad Animation Festival regnes først og fremst som bransjefestivaler.

DE BREDE PUBLIKUMSFESTIVALENE

Tromsø Internasjonale Filmfestival og Bergen Internasjonale Filmfestival utgjør derimot de største publikumsfestivalene, med over 50 000 besøkende under siste festival. Begge festivalene har hatt en rivende utvikling siden etableringen. Første året lå publikumstallet på henholdsvis 5 000 for TIFF og 9 000 for BIFF. Mens TIFF er en utpreget breddefestival, med mål om å tilby publikum gode filmopplevelser som de ellers ikke får oppleve på kino, har BIFF delvis spesialisert seg på dokumentarfilm. Ved forrige festival var 100 av de totalt 172 filmene dokumentarfilmer. Festivalen har søkt om å bli knutepunktstatus på dokumentarfilm, men har foreløpig fått avslag.

Både BIFF og TIFF må regnes som nasjonale aktører i kraft av sin størrelse. Ikke minst gjelder dette TIFF, som har en betydelig andel tilreisende fra andre deler av landet og fra utlandet. For BIFF gjelder det først og fremst på dokumentarfilmfeltet, som trekker bransjefolk fra hele landet.

Av de øvrige breddefestivalene er Kosmorama i Trondheim den største, med rundt 17 000 besøkende. Også Finnmark har siden 2004 hatt sin egen filmfestival; Nordkapp filmfestival. Til tross for at denne arrangeres i en kommune med bare 3 400 innbyggere, lyktes den likevel i fjor å trekke nærmere 6 000 besøkende. Oslo er i en spesiell posisjon, med to breddefestivaler – Oslo Internasjonale Filmfestival og Oslo Filmfest – og nisjefestivalen Film fra Sør, som er betydelig større. I tillegg har det vært arrangert en rekke småfestivaler de siste årene. I 2010 fikk 14 ulike festivaler i Oslo støtte fra Film & Kino. Hovedstaden mangler imidlertid én stor profilert publikumsfestival, slik vi finner i Tromsø, Bergen og Trondheim.

NISJEFESTIVALENE

Nisjefestivaler er festivaler som er avgrenset til bestemte tema (f.eks. krig og konflikt), opphav, (f.eks. filmer produsert av kvinner, film fra sør), sjangre (f.eks. kortfilm) eller målgrupper (f.eks. barnefilmfestivaler). Film fra Sør er både den største og eldste nisjefestivalen i Norge. Den er også den største filmfestivalen i Oslo. Festivalen har som mål å fremme interesse for ikke-vestlige filmer og har spesialisert seg på filmer fra Asia, Afrika og Latin-Amerika. Filmfestivalen er driftet av stiftelsen Film fra Sør som også driver andre filmkulturelle aktiviteter med vekt på ikke-vestlig film, blant annet Arabiske filmdager.

Det finnes også flere sjangeravgrensede festivaler. Minimalen Kortfilmfestival ble etablert i Trondheim da Den norske kortfilmfestivalen flyttet til Grimstad i 1988. Målet var å gi filmskapere nord for Dovre en arena for å vise sine filmer. Festivalen er en viktig arena, særlig for unge filmskapere som er i starten av sin filmkarriere. Av andre sjangerfestivaler kan nevnes Ramaskrik på Oppdal, som viser skrekkfilmer, Fredrikstad Animation Festival og stumfilmfestivalen i Tromsø.

Barnefilmfestivalen i Kristiansand kan regnes som en nisjefestival med tanke på at den er rettet mot en avgrenset målgruppe. Den er imidlertid også en stor publikumsfestival, og er i dag Norges største kulturarrangement for barn med 16 000 besøkende, 260 forestillinger og 75 filmtitler. Festivalen har visninger i Arendal, Grimstad og Farsund i tillegg til Kristiansand.

En av de nyere nisjefestivalene er krigsfilmfestivalen – eller Movies on War – på Elverum som ble etablert i 2011. Ideen ble lansert av Film 3 og Østnorsk Filmsenter i 2009 og formidlet til Elverumregionens Næringsutvikling AS (ERNU). Med utgangspunkt i regionens historie, med forsvarets sterke tilstedeværelse, utviklet de tre partene en filmfestival som skulle tematisere krig, konflikt og konfliktløsning. I tillegg til å være en visningsarena for nisjefilm har festivalen som mål å etablere seg som en nasjonal fagarena for akademikere, forfattere og filmfolk som arbeider med krigshistorisk materiale.

Av andre nisjefestivaler kan nevnes Skeive filmer som viser filmer av, om og med homofile, lesbiske, bifile og transkjønnede, Femmina internasjonale filmfestival i Verdal som presenterer filmer laget av kvinner og Bollywood-festivalen som presenterer indisk film, dans og musikk.

EIERSKAP

De fleste festivalene er selveiende enheter og en stor del av dem er organisert som stiftelser eller foreninger som per definisjon er eierløse. Det gjelder både store festivaler som Tromsø Internasjonale Filmfestival, Kortfilmfestivalen i Grimstad og Film fra Sør, samt flere av de mindre festivalene. Skeive filmer og Dokumentarfilmfestivalen i Volda er for eksempel begge frivillige organisasjoner.

De øvrige store festivalene er organisert som aksjeselskap. BIFF, Kosmorama og Barnefilmfestivalen i Kristiansand er alle heleide av den lokale kinoen, mens Den norske filmfestivalen i Haugesund har et tredelt eierskap. Film & Kino er hovedeier (67 %), mens Haugesund kommune og Rogaland fylkeskommune eier henholdsvis 20 og 13 prosent.

Mange av de minste festivalene er organisert under andre enheter, som regel den lokale kinoen eller kommunen. Det gjelder for eksempel Megafon-festivalene Skien og Kinosør og Laterna Magica, som er eid av Vesterålen regionråd. Også Nordkapp filmfestival har vært underlagt den kommunale kinoen, men blir et kommunalt aksjeselskap fra og med 2014. Sett i lys av de forestående kuttene i festivalstøtten, kan festivalen være tjent med en slik løsning. Festivalledelsen selv håper det vil gjøre det mulig å opparbeide nødvendig kapital. Også andre festivaler har endret organisering og eierstrukturer ettersom de har modnet og vokst i omfang. En festival som Amandusfestivalen på Lillehammer var tidligere et samarbeid mellom Norsk Filminstitutt, Høgskolen på Lillehammer og Lillehammer kino, men ble i 2006 en selvstendig stiftelse. Nordisk ungdomsfilmfestival startet som et prosjekt på ungdomshuset TVIBIT i Tromsø, men ble i 2009 en selvstendig forening.

Enkelte av de mindre festivalene kan sees som «avleggere» av de større festivalene. For eksempel er både Stumfilmdager i Tromsø og barnefilmfestivalen Verdens Beste underlagt Stiftelsen Tromsø Internasjonale Filmfestival. Ramaskrik startet som en serie under Kosmorama, og ble etablert som egen festival i Oppdal i 2011. Festivalen er et selvstendig samarbeidsprosjekt mellom Kosmorama og Oppdal kulturhus, hvor sistnevnte står som økonomisk ansvarlig.

Kapittel 3

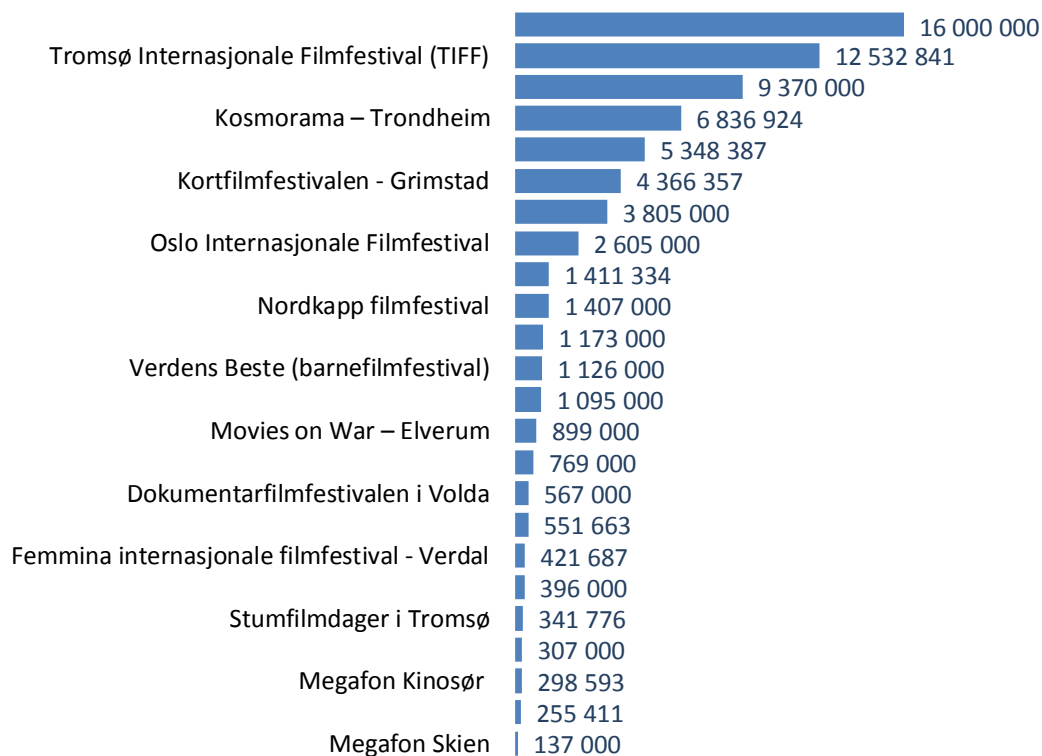
ØKONOMI OG FINANSIERING

De ulike festivalene har svært ulike økonomiske forutsetninger, fra de minste festivalene med budsjetter på noen få hundre tusen til de store festivalene med budsjetter på mange millioner. I dette kapittelet ser vi nærmere på økonomien til de ulike festivalorganisasjonene, hvordan de er bemannet og hvordan de er finansiert. Analysene bygger på opplysninger som festivalene selv har gitt oss i spørreundersøkelsen, i noen tilfeller supplert med data fra Film & Kinos søknadsdatabase.

DRIFTSBUDSJETT

Det er et stort spenn i økonomien til filmfestivalene (se figur 3.1). Størst er DNF med et budsjett rundt 16 millioner kroner. I den andre enden av skalaen finner vi Megafon i Skien som må klare seg med 137 000. Faktisk er det samlede budsjettet til de tre største festivalene noe større enn alle de andre festivalene til sammen. Vi snakker med andre ord om svært forskjellige arrangementer.

Figur 3.1: Filmfestivalenes driftsbudsjett 2012¹⁹

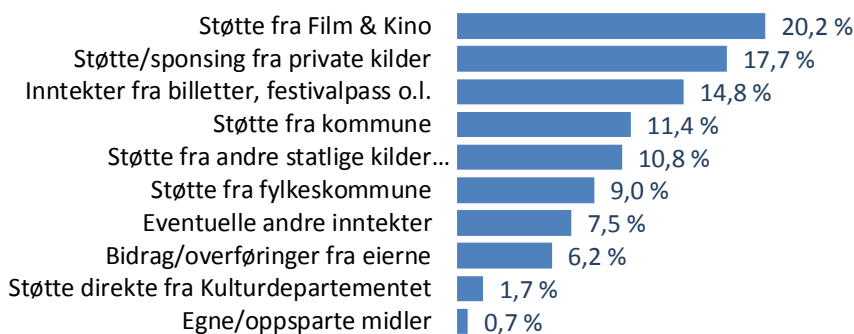

¹⁹ For detaljer vedrørende kildene for disse tallene, se tabell 2.1

FINANSIERING

Filmfestivalene er helt avhengige av ekstern finansiering. Bare 15 prosent av inntektene (eller vel 10 millioner kroner) kommer fra salg av billetter og festivalpass. I tillegg kommer vel 7,5 prosent fra andre uspesifiserte inntekter.

Figur 3.2: Filmfestivalenes finansiering 2012²⁰

FILM & KINO

Bevilgningene fra Film & Kino utgjør den absolutt viktigste inntektskilden for norske filmfestivaler sett under ett. Av en samlet inntekt på nesten 69 millioner, utgjorde tilskuddene fra Film & Kino nesten 13,9 millioner kroner i 2012. Dette tilsvarer rundt 20 prosent av de samlede inntektene for alle festivalene sett under ett. For den enkelte festival varierer andelen fra null til rundt 57 prosent av budsjettet og for fem festivaler utgjør støtten mer enn en tredjedel av budsjettet (se figur 3.3).²¹

Men midlene fra Film & Kino har betydning langt utover den rene kroneverdien. I intervju og spørreundersøkelsen peker flere på at midlene bidrar til forutsigbarhet samtidig som de gir handlingsrom og legitimitet. Det gjelder også festivaler der støtten i rene kroner utgjør en beskjeden andel av det samlede budsjettet. En mer eller mindre fast støtte i bunn gjør det også mulig for festivalene å bygge opp et mer stabilt apparat rundt festivalen, for eksempel gjennom ansettelse. Dette igjen gjør det lettere både å holde på viktig kompetanse og å sikre festivalens innholdsmessige kvalitet. For enkelte har støtten også betydning for øvrig finansiering, ikke bare fordi man kan lønne personer for å drive tidkrevende sponsorjakt, men også fordi støtte fra en seriøs aktør i bunn sender positive signaler til andre aktører.

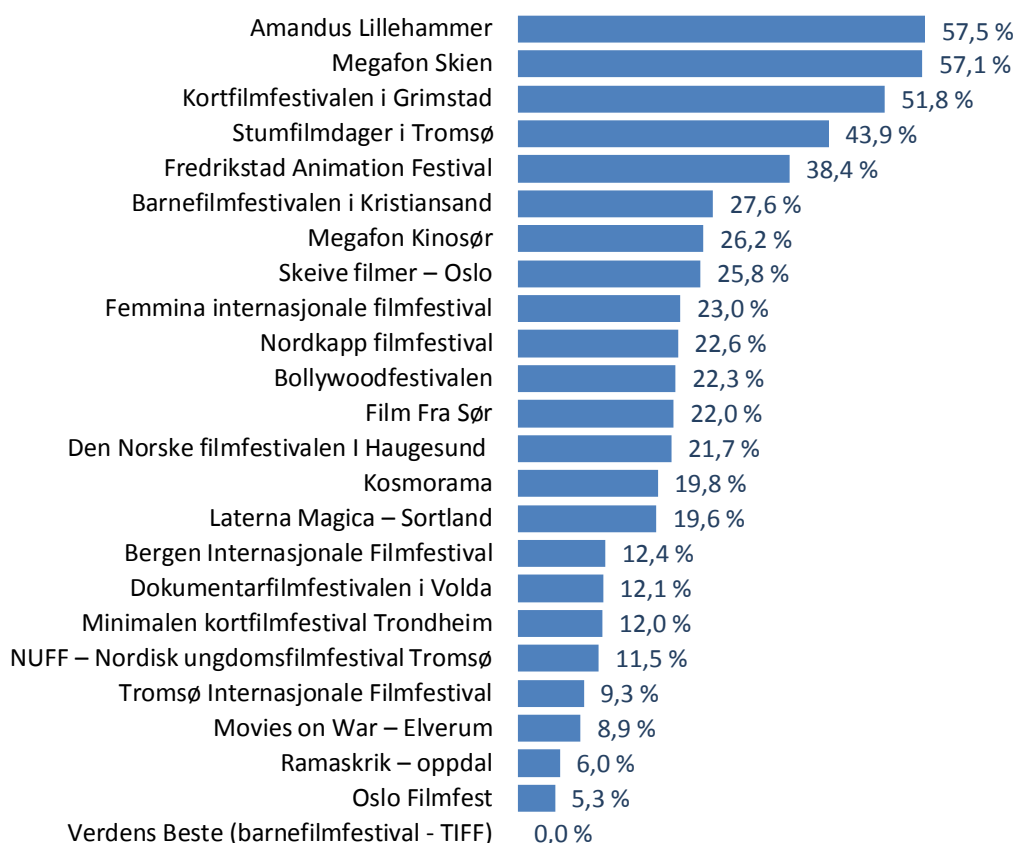
Men noe av det viktigste ved festivalstøtten er at den representerer frie midler. At festivalstøtten går til grunn drift av festivalen og gir kunstnerisk frihet uten krav om å levere et bestemt produkt, oppleves som helt essensielt av mange festivalledere. En festivalleder uttrykker følgende:

²⁰ Denne fordelingen er basert på opplysninger gitt av de 22 festivalene som svarte på denne delen av spørreskjemaet. I tillegg har vi hentet supplerende opplysninger fra Film&Kinos søknadsdatabase for ytterligere tre festivaler: Kortfilmfestivalen i Grimstad, Oslo internasjonale filmfestival og Megafon Kinosør.

²¹ Merk at støtten som Kortfilmfestivalen i Grimstad mottok som knutepunktfestival, 2,46 millioner, er inkludert i disse tallene. I 2013 er 1,2 millioner av dette flyttet over på statsbudsjettet for å frigjøre midler i Film&Kino.

«Disse tilskuddene gir oss kunstnerisk frihet fordi det ikke stilles krav om at vi må levere spesifikke arrangementer/seminarer/prosjekter eller vise film fra spesifikke land (...). Det er frie midler. De fleste prosjekttilskudd er uforutsigbare og binder oss opp til å levere på ulike områder. Frie midler gir oss en annen type handlingsrom.»

Figur 3.3: Film & Kinos andel av total finansiering for de ulike festivalene

ANNEN OFFENTLIG STØTTE

Filmfestivalene mottar også støtte fra andre offentlige kilder. Viktigst her er kommuner og fylkeskommuner som står for henholdsvis 11,4 og 9,0 prosent av festivalenes finansiering. Dette er nok et uttrykk for den verdi som lokale og regionale myndighetene mener festivalene har for stedet eller regionen de arrangeres i. Se mer om dette emnet i kapittel 7, hvor vi ser nærmere på ringvirkningene av filmfestivalene. Omtrent halvparten av festivalene mottar en fjerdedel av finansiering fra kommuner og fylkeskommuner i sitt nærområde. Festivalenes evne til å mobilisere støtte fra lokale og regionale myndigheter varierer imidlertid fra beskjedne 3 prosent til hele 43 prosent.

Lokale og regionale myndigheter bidrar imidlertid mer enn hva disse tallene viser. For det første henter festivalene vel seks prosent av inntektene sine fra direkte overføringer fra eierne. Som vist i kapittel 2 er festivalene ofte eid av kommuner og fylkeskommuner, enten direkte eller indirekte

gjennom den lokale kinoen. I tillegg oppgir mange festivaler at de ikke betaler for leie av saler og lønn til kinopersonell i løpet av festivalperioden. Dette kan oppfattes som en indirekte støtte til festivalen fra de hovedsakelig kommunalt eide kinoselskapene. Den samlede verdien av disse naturalytelsene er av festivalene selv estimert til rundt 5,7 millioner kroner. Regner vi dette beløpet med i festivalenes inntektsgrunnlag og legger til de direkte overføringene fra eierne, betyr dette at den samlede støtten fra lokale og regionale myndigheter beløper seg til rundt 24 millioner, eller rundt en tredjedel av festivalenes finansieringsgrunnlag.

Statlige organer, utenom den støtten som formidles gjennom Film & Kino, står for 12,5 prosent av festivalenes inntekter. Dette gjelder 1,7 prosent fra Kulturdepartementet, og 10,8 prosent fra andre departementer, Norsk kulturråd o.l. Til sammen utgjør den statlige støtten til filmfestivalene altså rundt en tredjedel av inntektsgrunnlaget.

SPONSORMIDLER

De aller fleste festivalene arbeider også hardt for å skaffe midler fra private sponsorer. For alle festivalene samlet utgjør sponsormidlene vel 12 millioner kroner eller 17,7 prosent av festivalenes inntekter. Mens noen av de minste festivalene har opp mot halvparten av inntektene sine fra sponsormidler, ligger snittet for de tre største rundt 20 prosent. Alle vi har snakket med oppgir at det er krevende å skaffe sponsormidler og at det forutsetter et kontinuerlig og langsiktig arbeid gjennom hele året.

LANGSIKTIGHET I FINANSIERINGSGRUNNLAGET

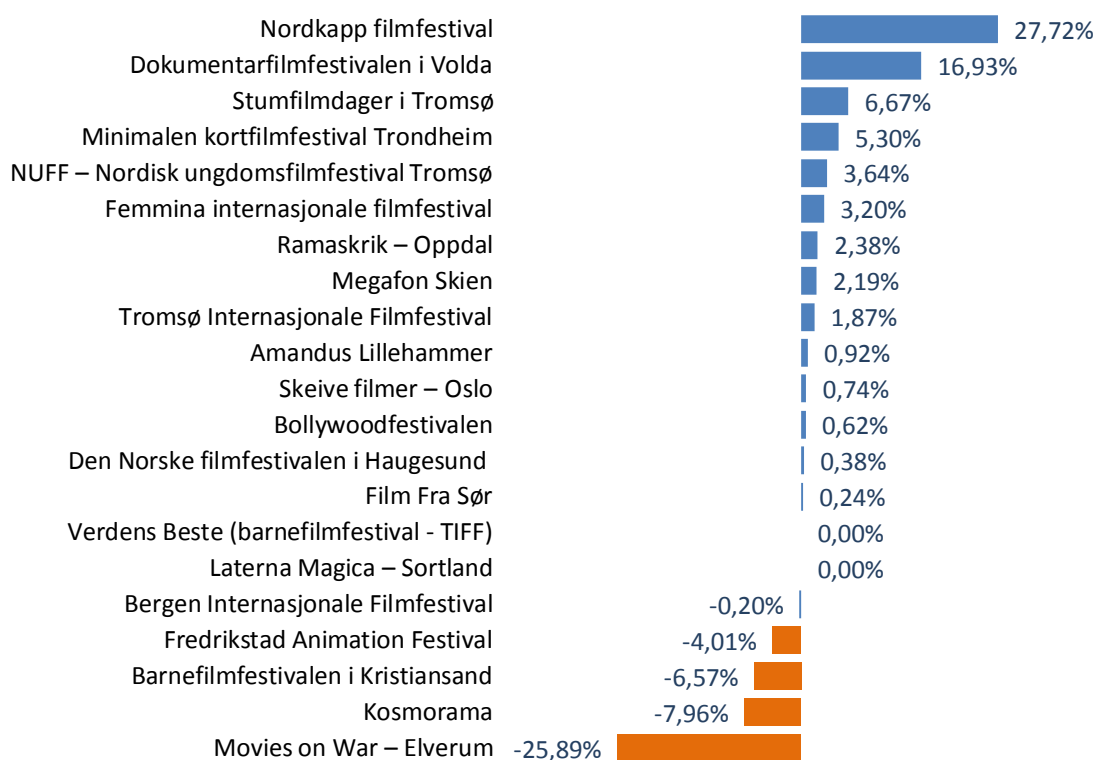
Flertallet av festivalene (14 av de 19 som har svart på denne delen av skjemaet) oppgir at sponsoravtalene som de har oppnådd, er kortsiktige og må reforhandles fra år til år. Blant de resterende varierer andelen langsiktige sponsormidler fra 5 til 60 prosent. Det er først og fremst DNF og TIFF som har lyktes med å signere mer langsiktige sponsorkontrakter.

Mangelen på langsiktighet gjelder i stor grad også de offentlige midlene. Også her må festivalene stort sett søke på nytt hvert år selv om tildelingene trolig er mer forutsigbare enn når det gjelder private sponsormidler. Bare seks av 19 festivaler oppgir at de har langsiktige offentlig midler og blant disse varierer andelen fra 10 til 40 prosent. I tillegg kommer Kortfilmfestivalen i Grimstad som ikke har svart på denne delen av skjemaet, men som har en betydelig grad av langsiktighet gjennom sin status som knutepunktfestival.

OVERSKUDD/UNDERSKUDD

Festivalene ser jevnt over ut til å ha rimelig god styring over økonomien og har lyktes med å tilpasse utgiftene til inntektene. Flertallet av de 21 festivalene som har svart på spørsmålet, gikk med overskudd i 2012. Bare fire festivaler fikk et underskudd.

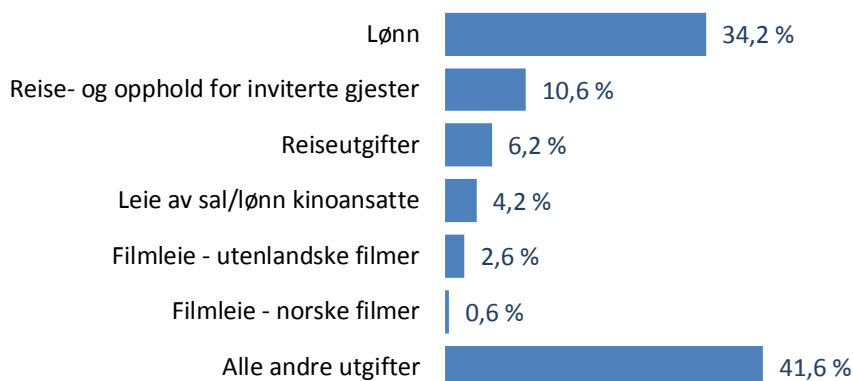
Figur 3.4: Overskudd/underskudd i forhold til faktiske driftsutgifter 2012

UTGIFTER

Figur 3.5 viser hvordan festivalenes utgifter er fordelt på ulike kategorier. Den største enkeltstående utgiftskategorien er lønn til de som er ansatt i festivalorganisasjonen. Dette utgjør vel en tredjedel av festivalenes samlede utgifter.

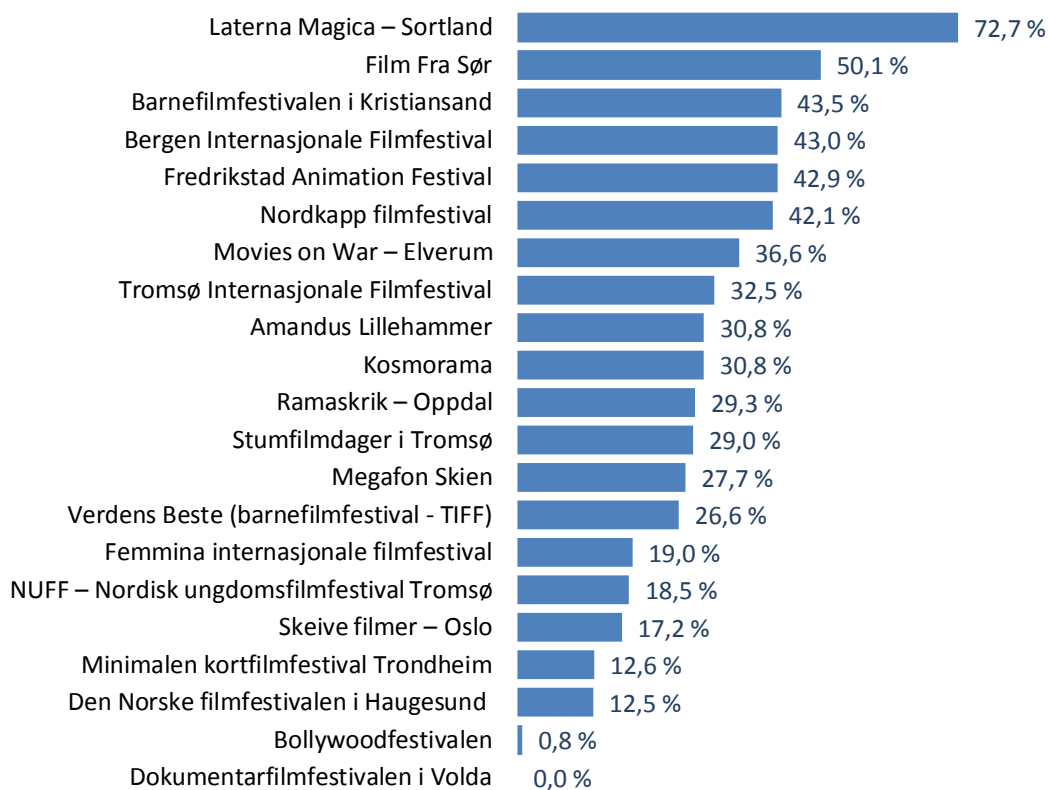
Figur 3.5: Fordeling av driftsutgiftene på utgiftskategorier 2012

Lønnsutgiftenes andel av de totale driftsutgiftene varierer imidlertid sterkt, fra ingen lønnsutgifter overhode til over 70 prosent. For seks av festivalorganisasjonene utgjør lønnskostnadene over 40 prosent av driftsutgiftene. Det er ingen entydig sammenheng mellom festivalens størrelse og

lønnsutgiftenes andel. Blant de seks festivalene med høyest andel lønnsutgifter, er det tre store, to mellomstore og en liten festival.

Figur 3.6: Lønnsutgiftenes andel av totale driftsutgifter 2012

En annen betydelig utgiftspost for festivalene er reise og opphold for inviterte gjester. Disse er betydelig større enn festivaladministrasjonenes egne reiseutgifter. Direkte festivalutgifter i form av kinoleie, lønn til fast kinopersonell, samt filmleie, utgjør ikke mer enn rundt 7,3 prosent av de totale driftsutgiftene. Men som nevnt tidligere blir kinoleie og lønn til kinoansatte svært ofte gitt som naturalytelse av de lokale kinoene som huser festivalene. Mens verdien av disse naturalytelsene er estimert til 5,7 millioner, er de faktiske kostnadene til dette formålet i festivalenes regnskaper bare rundt 2,4 millioner.

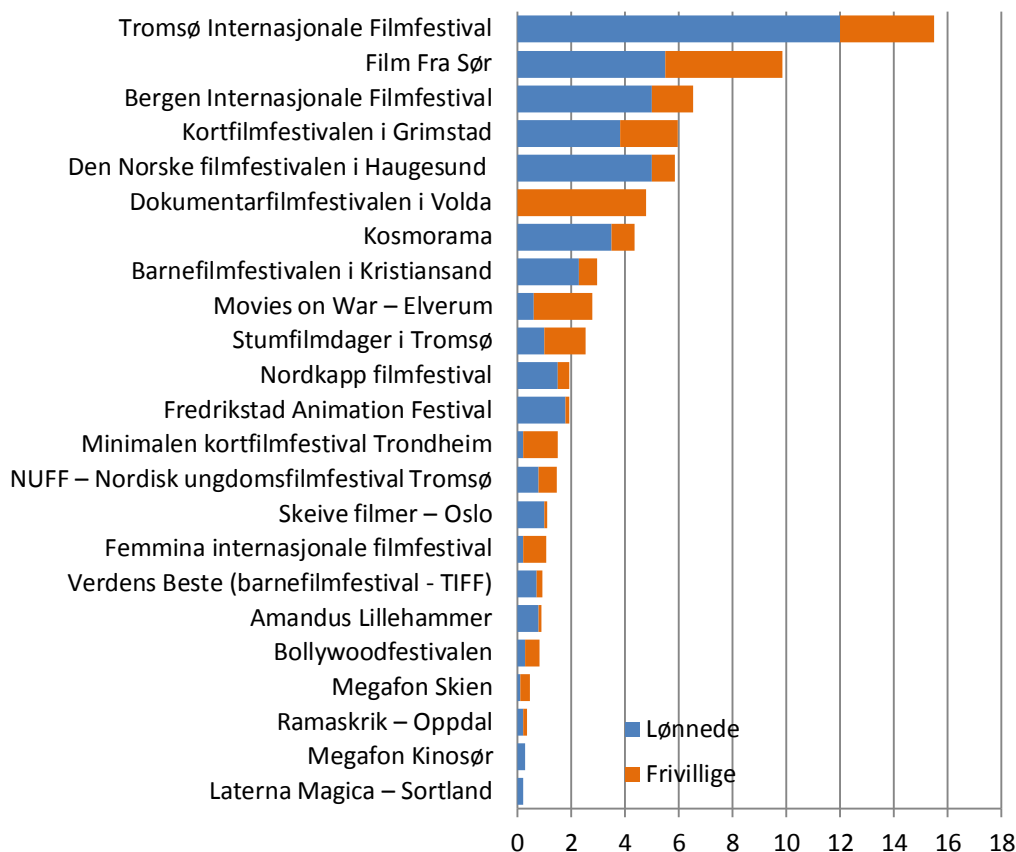
Vi ser også at festivalene har mange andre utgifter, hele 41,6 prosent, som ikke er fanget opp av de kategoriene som er vist her.

ORGANISASJON OG BEMANNING

Flertallet av festivalene har etablert en permanent organisasjon som er virksom gjennom hele året. Festivalorganisasjonene er likevel ofte små, drevet frem av bare noen få ansatte, men med støtte fra en rekke frivillige krefter. Ved de 24 filmfestivalene som har deltatt i undersøkelsen arbeidet til sammen 1 922 personer i 2012. Av disse var 122 personer lønnede ansatte, fordelt på 47 årsverk. Vel 1 800 var frivillige. Til sammen utgjorde innsatsen fra disse frivillige 6 263 dagsverk. Omregnet til et normalårsverk på 230 dager, betyr dette at filmfestivalene mobiliserer frivillig innsats tilsvarende 27,2 årsverk.

Den faste, lønnede staben varierer fra 0 til 12 lønnede årsverk. En festival som Dokumentarfilmfestivalen i Volda er basert utelukkende på frivillig innsats, blant annet fra studenter ved Høgskulen i Volda. Andre små festivaler har 1-2 lønnede ansatte hver i 10-20 prosent stilling. Flere av de små festivalene er dessuten rene prosjektorganisasjoner som bare er aktive i forkant av og under festivalperioden. Dette gjelder Dokumentarfilmfestivalen i Volda, Laterna Magica, Megafon Kinosør, Movies on war, Nordisk ungdomsfilmfestival, Ramaskrik og Stumfilmdager i Tromsø.

Figur 3.7: Lønnede og frivillige årsverk disponert av festivalorganisasjonene, 2012²²

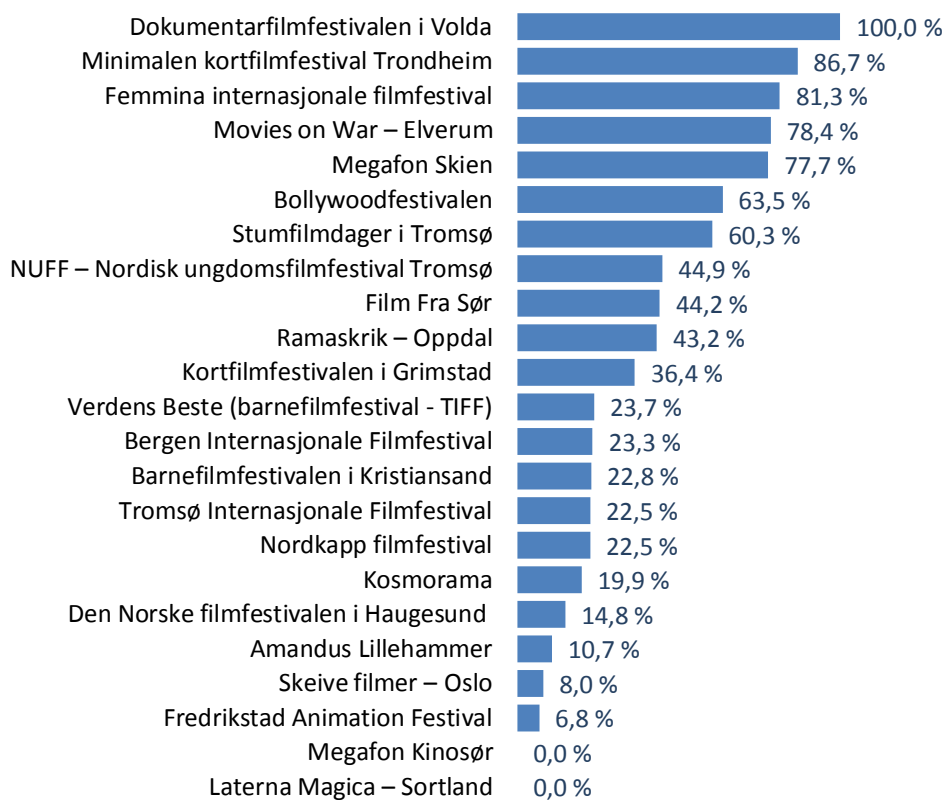

De største festivalene har naturlig nok også de største apparatene, både med hensyn til ansatte og frivillige. TIFF har den klart største staben, med 12 ansatte på fulltid og 330 frivillige. TIFF-staben driver også flere andre festivaler og aktiviteter i løpet av året. Henholdsvis 1 og 0,7 årsverk er satt av til Stumfilmdager og barnefilmfestivalen Verdens beste. De andre store festivalene som Film fra Sør, BIFF og Den norske filmfestivalen i Haugesund har langt flere deltids-/prosjektansatte. Henholdsvis 20, 16 og 15 ansatte utgjør her 5 lønnede årsverk.

Figur 3.8 viser stor andel av den samlede arbeidsinnsatsen i festivalene som er basert på frivillig innsats. Vi ser at dette varierer fra 100 prosent for den prosjektbaserte og studentdrevne Dokumentarfilmfestivalen i Volda, til 0 prosent for Laterna Magica og Megafon. For flere av de større publikumsfestivalene, som blant annet Kosmorama, BIFF og TIFF, utgjør den frivillige innsatsen mellom 20 og 25 prosent.

²² Frivillig innsats er oppgitt i arbeidsdager av festivalene, men omregnet til årsverk av oss basert på et normalårsverk på 230 dager.

Figur 3.8: Frivillig innsats i prosent av samlet lønnet og frivillig arbeidsinnsats, 2012

Kapittel 4

PROGRAM OG PROFIL

De norske filmfestivalene er først og fremst publikumsfestivaler. Filmfestivalenes visningsprogram avviker markert fra det ordinære kinoprogrammet, både når det gjelder sjanger, filmenes opphavsland og en betydelig vektlegging av kvalitetsfilm og kunstfilm. Ikke minst er andelene norske filmer og «film fra Sør» betydelige høyere enn på kinoenes ordinære program. Hovedtyngden av filmene har ikke vært vist på kino tidligere og flertallet vil trolig heller aldri bli det. Filmfestivalene formidler med andre ord en del av den norske og globale filmkulturen som aldri finner veien til kinosalene.

I dette kapittelet ser vi nærmere på festivalenes program og profil. Kapittelet bygger på data fra spørreundersøkelsen til festivalarrangørene.

OVERORDNET PROFIL

De norske filmfestivalene er først og fremst publikumsfestivaler, men ofte med vekt på film innenfor bestemte formater (f.eks. kortfilm, dokumentar, animasjon og stumfilm), film med bestemt innhold («skeive filmer», filmer om krig og konflikt, skrekkfilm, barne- og ungdomsfilm) eller filmer med ulike opphav («film fra sør», Bollywoodfilmer, filmer laget av kvinner, filmer laget av ungdom). Felles for mange av filmfestivalene, er at de er rettet mot barn og unge, enten ved å vise film som er spesielt laget for denne aldersgruppen, eller ved å tilby en visningsarena for film laget av denne gruppen. Som vi skal se i neste kapittel, har de aller fleste festivalene også egne visningsprogram og tilbud for barn og skoleklasser.

Tabell 4.1: De norske filmfestivalenes profil²³

FESTIVAL	PROFIL
Amandus Lillehammer	Filmfestival og filmkonkurranse for unge filmskapere.
Barnefilmfestivalen i Kristiansand	Barnefilmfestival: barnefilm, filmaktiviteter, presentasjoner, seminarer og sosiale arrangementer.
Bergen Internasjonale Filmfestival	Dedikert fokus på dokumentarfilm i tillegg til et bredt utvalg av spillefilmer.
Bollywood Festival	Film, dans og filmworkshops med ett utgangspunkt: Bollywood.
Den Norske filmfestivalen i Haugesund	Festivalen henvender seg hovedsakelig til norsk og nordisk filmbransje, med et omfattende internasjonalt filmprogram, seminarer og workshops.
Den Norske Dokumentarfilmfestivalen - Volda	Fokus på dokumentarfilm for filmskapere og publikum.
Femmina internasjonale filmfestival	Filmfestival som viser film fra kvinnelige regissører.
Film Fra Sør	Film fra Asia, Afrika og Latin-Amerika. Hovedmålet er å fremme interesse for ikke-vestlig filmer gjennom filmvisninger, regissørmøter, debatter og masterclasser.
Fredrikstad Animation Festival	Fredrikstad Animation Festival er Nordens eldste og største animasjonsfestival. Festivalen er en faglig arena for animasjonsbransjen.
Kortfilmfestivalen i Grimstad	Et mål om å presentere det beste og mest nyskapende innen internasjonal og norsk kortfilm og dokumentarfilm.
Kosmorama Tondheim	Publikumsfestival med filmfaglig innhold.
Laterna Magica – Sortland	Et arrangement som skal gi de som bor i Andøy, Bø, Hadsel, Lødingen, Sortland og Øksnes lyst til å lage film selv, enten det skjer i fritida eller på skolen.
Megafon Kinosør	Skolekinofestival med filmer som passer for videregående skoler, ungdomsskoler, barneskoler og barnehager.
Megafon Skien	Skolekinofestival med fokus på norsk, nordisk og europeisk film for barn og ungdom.
Minimalen kortfilmfestival Trondheim	Kortfilmfestival med vekt på filmer formidlet med eksperimentelle grep, med nye måter å bruke film som medium.
Movies on War – Elverum	Film som omhandler krig og konflikt, fred og forsoning.
Nordkapp internasjonale Filmfestival	Nyere spillefilmer, dokumentarfilmer og Nordnorske og internasjonale kortfilmer.
NUFF – Nordisk Ungdoms-filmfestival	Filmfestival og møteplass for unge filmskapere fra hele verden. Workshops for unge filmskapere og kortfilmvisninger for publikum.
Oslo Filmfest	Norske og utenlandske førpremierer samt egenimporterte titler det ikke ellers vil være mulig å se på kino i Norge.
Ramaskrik – Oppdal	Festival for aktuell norsk og internasjonal horrorfilm.
Skeive filmer – Oslo	Filmfestival som har som formål å vise filmer av, om og med homofile, lesbiske, bifile og transkjønnede. Viser norsk og utenlandsk kvalitetsfilm i form av spillefilmer, dokumentarer og kortfilmer.
Stumfilmdager i Tromsø	Stumfilmklassikere fra ulike steder av verden, fulgt av live musikk fra høyst levende musikere.
Tromsø Internasjonale Filmfestival	Viser utfordrende kvalitetsfilm fra hele verden, og skal være det viktigste møtestedet for filmmiljøet i nordområdene.
Verdens Beste - Tromsø Barnefilmfestival (TIFF)	Internasjonal kvalitetsfilm for barn, både live action og animasjon, både langfilm og kortfilm.

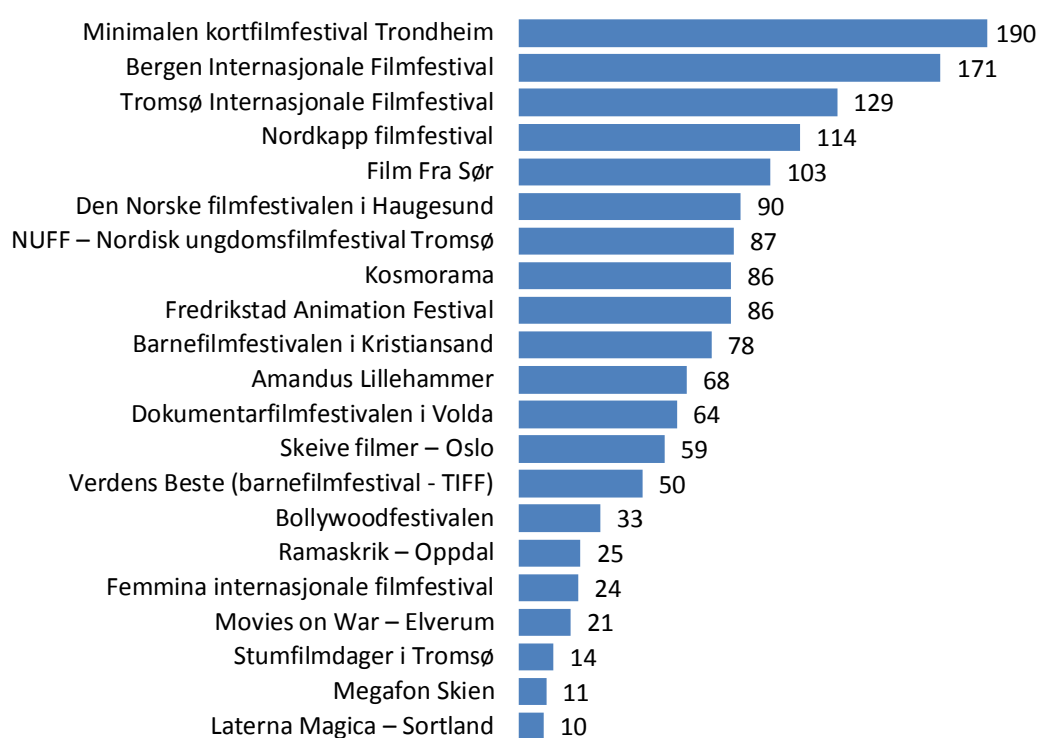
²³ Profilene i denne tabellen er stort sett forkortede versjoner av festivalenes egne beskrivelser hentet fra nettsider eller tilsvarende.

STØRREELSE

Til sammen 1 512 filmer ble vist på norske filmfestivaler siste gang disse festivalene ble arrangert.²⁴ Til sammenligning blir det vist rundt 200 nye filmer på norske kinoer hvert år. Det som først og fremst særpreger filmfestivalenes filmtilbud, er bredden i filmutvalget.

De ulike festivalprogrammene varierer sterkt når det gjelder tallet på filmer som blir vist. Mens kortfilmfestivalen Minimalen hadde hele 190 filmer på programmet, viste Laterna Magica bare 10. Vi ser også at de to største publikumsfestivalene, BIFF og TIFF, begge har et svært omfattende program, BIFF med 171 filmer, TIFF med 129.

Figur 4.1: Antallet filmer vist på siste festival

FILMER UTEN ORDINÆR KINOVISNING

Et viktig kjennetegn ved filmfestivalrepertoaret, er at det i liten grad inkluderer filmer som har blitt vist, eller vil bli vist på kino. I følge opplysningene fra arrangørene hadde vel 70 prosent av filmene ikke vært vist på kino på det tidspunktet festivalen ble arrangert. Det tilsvarer 1 065 filmer. Disse tallene er trolig enda høyere i virkeligheten fordi enkelte av festivalene ser ut til å ha svart noe mangelfullt på dette spørsmålet. Når det gjelder TIFF, hadde bare 9 av de 129 filmene på programmet vært vist på kino tidligere. For BIFF sin del hadde ingen av programmets 171 filmer blitt vist tidligere.

²⁴ Opplysningene i hele dette kapittelet handler om siste gang festivalen ble arrangert. For de fleste vil dette si 2012. For festivaler som arrangeres fra januar til mai, vil det si 2013. Av større festivaler mangler vi data fra Kortfilmfestivalen i Grimstad.

Fordi festivaler ofte viser førpremierer på filmer som senere kan bli plukket opp av kinoene eller andre alternative sendeflater, spurte vi også arrangørene om hvor stor andel av filmene som de trodde ville kunne bli vist på kino senere. Vel 64 prosent av festivalrepertoaret, eller 973 filmer, vil trolig aldri bli vist på kino. Også dette tallet er trolig for lavt på grunn av mangelfulle svar fra enkelte festivaler.

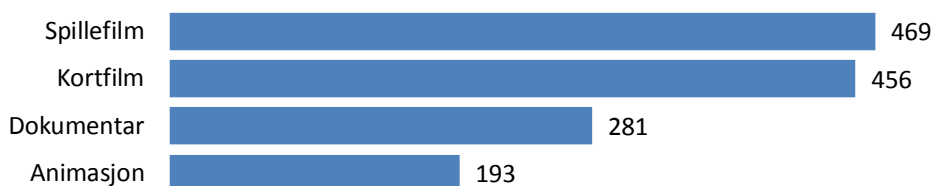
Festivalene gir med andre ord filmpublikummet tilgang til en del av den norske og internasjonale filmkulturen som normalt ikke formidles på kino. En av festivallederne sier dette i intervju:

Festivalene skal formidle film på en annen måte enn kino. Skulle vi overlate filmformidling til kinoen, ville vi bare hatt Hollywood-film og nasjonal film. Vi må formidle filmkunst fra flere land og øke forståelsen for film som kunstart. Det er utrolig viktig å gi rom for de mer eksperimentelle utøverne - det bringer filmene videre. Festivalene har vært en viktig arena for disse.

SJANGER

Mens kinoene i all hovedsak konsentrerer seg om spillefilm, i tillegg til et mindre antall kortfilmer og kinodokumentarer, har filmfestivalene en betydelig større bredde når det gjelder format eller sjanger. Spillefilmene utgjør også her den største gruppen med 469 filmer, eller 33,5 prosent av repertoaret, etterfulgt av kortfilm med 456 filmer eller 32,6 prosent. Merk igjen at Kortfilmfestivalen i Grimstad ikke er med i tallgrunnet. Festivalene viser også en betydelig mengde dokumentarfilm (21 prosent) og animasjonsfilm (14 prosent).

Figur 4.2: Festivalrepertoaret fordelt på sjanger

KORTFILM

Minimalen kortfilmfestival viste alene 116 kortfilmer under festivalen i 2012, men også Amandus, Skeive Filmer, Femmina internasjonale filmfestival, Nordisk Ungdomsfestival Tromsø (NUFF) og barnefilmfestivalen Verdens beste i Tromsø hadde forholdsvis mange kortfilmer på repertoaret i 2012. Av de store festivalene ligger Tromsø Internasjonale Filmfestival øverst med 47 kortfilmer.

Tabell 4.2: Detaljert oversikt over festivalenes program fordelt på sjanger

	Spillefilm	Dokumentar	Kortfilm	Animasjon
Amandus Lillehammer	10	4	52	2
Barnefilmfestivalen i Kristiansand	37	3	26	12
Bergen Internasjonale Filmfestival	42	100	28	1
Bollywoodfestivalen	30	3	0	0
Den Norske filmfestivalen i Haugesund	71	3	12	4
Dokumentarfilmfestivalen i Volda	0	64	0	0
Femmina internasjonale filmfestival	11	2	10	1
Film Fra Sør	75	21	0	7
Fredrikstad Animation Festival	0	0	0	86
Kosmorama	65	17	1	3
Laterna Magica – Sortland	7		2	1
Megafon Skien	5	2		4
Minimalen kortfilmfestival Trondheim	0	14	116	60
Movies on War – Elverum	6	10	5	0
NUFF – Nordisk ungdomsfilmfestival Tromsø	1	1	85	0
Ramaskrik – Oppdal	19	2	3	1
Skeive filmer – Oslo	17	8	33	1
Stumfilmdager i Tromsø	5	3	6	0
Tromsø Internasjonale Filmfestival	55	24	47	3
Verdens Beste (barnefilmfestival - TIFF)	13	0	30	7
Totalt	469	281	456	193

SPILLEFILM

Med unntak av tre sjangerdedikerte festivaler, hadde samtlige festivaler spillefilm på programmet på siste festival. Antall filmer varierte fra 1 (NUFF) til 75 (Film fra Sør). Av de store festivalene hadde TIFF 55 spillefilmer på programmet og BIFF 42. Kosmorama i Trondheim er den festivalen som viser flest spillefilmer om vi ser bort fra Film fra Sør (65).

DOKUMENTARFILM

De fleste filmfestivaler viser dokumentarfilm, men omfanget varierer. Dokumentarfilm utgjør en vesentlig del av BIFFs program som har gjort denne sjangeren til sitt varemerke. Hele 100 av BIFFs 171 filmer var dokumentarfilm i 2012. Dokumentarfilmfestivalen i Volda er – naturlig nok – den eneste festivalen med kun dokumentarfilm på programmet, men også Film fra Sør, Movies on War og TIFF utmerker seg med et høyt antall dokumentarfilmer.

ANIMASJONSFILM

Animasjonsfilm står på programmet til 17 av 21 festivaler som har svart på undersøkelsen, men antall filmer varierer fra 1 til 86. Listen toppes naturligvis av Fredrikstad Animation Festival, men også Minimalen kortfilmfestival i Trondheim hadde en stor andel animasjonsfilmer på programmet, hele 60.

FILMENES OPPHAVSLAND

Også når det gjelder filmenes geografiske opphavsland, avviker filmfestivalenes tilbud markert fra det regulære kinoprogrammet. For det første er andelen norske filmer betydelig høyere. For det andre er andelen filmer fra ikke-vestlige land høy.

Det siste skyldes i noen grad at to av festivalene har spesialisert seg på visning av film fra andre deler av verden enn Europa og USA. Dette gjelder først fremst Film fra Sør som har som mål å formidle film fra Asia, Afrika og Latin-Amerika, og Bollywoodfestivalen, som utelukkende viser film fra India. Men også flere andre festivaler viser en betydelig andel film fra disse verdensdelene. For eksempel hadde 44 prosent av filmene som ble vist på sist Kosmorama-festival i Trondheim sitt opphav utenfor USA og Europa. Det samme gjelder 24 prosent av filmene på Ramaskrik i Oppdal og 19 prosent av filmene på TIFF.

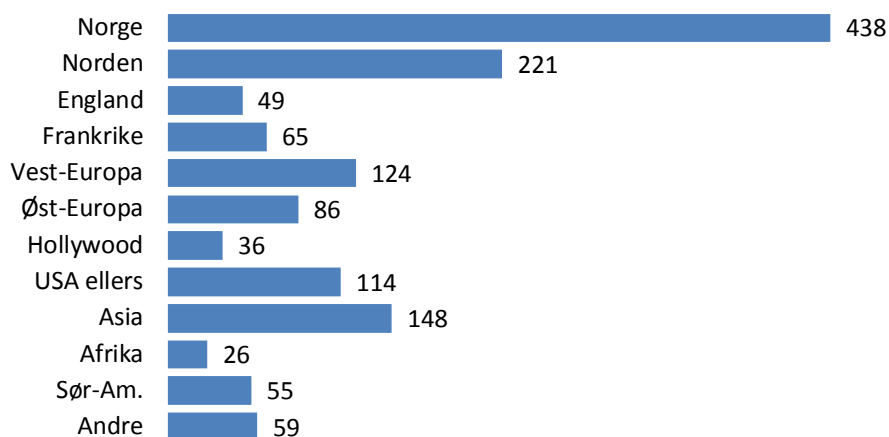
Et annet interessant trekk er det høye antallet amerikanske filmer som har sitt opphav utenfor Hollywood. Bare 36 av de 150 filmene fra USA er produsert i Hollywood.

Figur 4.4 viser hvordan filmfestivalenes repertoar avviker fra det ordinære kinoprogrammet på dette området. Filmfestivalene viser mer film enn kinoene fra alle regioner utenom USA. Forskjellene er særlig store når det gjelder norsk film (31 mot 13 prosent), og film fra land utenom Europa og USA (20 mot 7 prosent). Også når det gjelder europeisk film, ligger filmfestivalene marginalt foran. En finere inndeling av tallene ville imidlertid vist at mens hovedtyngden av kinotilbudet er fra Vest-Europa (og først og fremst England og Frankrike), viser filmfestivalene også en betydelig mengde film fra Øst-Europa.

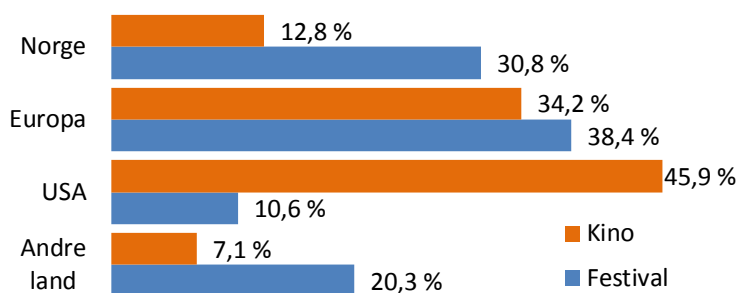
Et viktig argument for filmfestivalene er nettopp at publikum gis mulighet til å se filmer fra markeder som ellers er underrepresentert på norske kinoer. Det kan bidra til økt interesse for filmer utenfor det typiske Hollywood-segmentet. En festivalleder formulerer det slik:

Mange av de som går på festivalen er med pga. hele opplevelsen, de går gjerne ikke på kino ellers i året. Det er formidlingsrammen rundt som betyr noe, atmosfæren, «suget». Det at de går inn i fulle saler er betryggende, derfor ser de heller en iransk film på festivalen enn en iransk film på en vanlig tirsdagskveld ellers i året. Derfor er det så viktig å utvikle den arenaen for å se annerledes film. Det kan bidra til å øke interessen for å se slike filmer på kino også ellers i året.

Figur 4.3: Festivalrepertoaret fordelt etter opphavsland

Figur 4.4: Festivalrepertoaret og nye filmer på kino i 2012 fordelt etter opphavsland²⁵

KUNST VERSUS KOMMERS

Vi spurte også festivalarrangørene hvor mange av filmene på programmet de vil karakterisere som kunstfilm eller kunstnerisk ambisiøs film. Dette er selvsagt ingen absolutt kategori, og vurderingene er derfor trolig basert på en betydelig grad av skjønn. Resultatene sier likevel mye om hvordan festivalarrangørene tenker og prioriterer når de setter sammen et festivalprogram. Av de 1 110 filmene som er vist på festivaler som har svart på dette spørsmålet, oppgis 652 filmer, eller 59 prosent, å tilhøre denne kategorien.

SPESIALTEMA

De fleste festivalene har spesielle tema som det blir lagt vekt på i programmet. Dette kan være tema som går igjen fra år til år, eller tema som bare frontes under én festival. Et eksempel på det første er BIFFs satsing på film om klimautfordringene og på filmer med fokus på menneskerettigheter (Checkpoints i samarbeid med Raftostiftelsen). Samme festival hadde i 2012 to nye tema på programmet: Ideen om Europa og Kvinner og religion.

²⁵ Tallene over nye filmer på kino er hentet fra Film & Kino Årbok 2012.

Tabell 4.3 gir en oversikt over faste og enkeltstående tema for en del av festivalene i Norge. Fordi enkelte festivaler ikke har svart på dette spørsmålet i spørreskjemaet, er trolig denne tabellen langt fra komplett. Tabellen viser også antallet filmer som ble vist innenfor de ulike spesialtemaene.

Tabell 4.3: Spesialtema satt på programmet av et utvalg filmfestivaler (og antall filmer vist innenfor hvert tema)

	Tema 1		Tema 2		Tema 3		Tema 4	
Barnefilmfestivalen i Kristiansand	Barnefilm	57	Ungdomsfilm	21				
Bergen Internasjonale Filmfestival	Ideen om Europa	26	Kvinner og religion	5	Klimafestivalen	7	Checkpoints	21
Bollywoodfestivalen	Jenter er like mye verdt	1						
Den Norske filmfestivalen i Haugesund	Barneprogram (Ciemagi)	10	Nordiske program	25	Fokus på fransk og italiensk film	20	Retro	1
Film Fra Sør	Japansk anime (mangapolis)	6	Mangfoldsprogram (multicool nord)	6	Arabisk Film	11		
Kosmorama	Iran	8	Ramaskrik(skrekkefilm)	7	Kosmorock(Musikkfilm)	5	81/2 (barneprogram)	5
Megafon Skien	Kulturelt mangfold	3						
Minimalen kortfilmfestival Trondheim	Japansk animasjon	13	Cordell Barker (hovedgjest)	3	Polsk videokunst	4	Short Film Studies Symposium	3
Movies on War – Elverum	Krigens konsekvens	6	Nordisk utsyn	4	Vår vanskelige fortid	8	Soldatrollen	2
Skeive filmer – Oslo	Aktivism og HIV/AIDS-tematikk	2	LHBT- og Menneskerettigheter i Uganda, Israel/Palestina	3	Ungdomsfilm & organisasjonen Skeiv Ungdoms Filmpris	7	Fokus på 40-årsjubileet for avkriminaliseringen av homofile	1
Stumfilmdager i Tromsø	Stumfilm med levende musikk	12	Dokumentar om restaurering av film	1				
Tromsø Internasjonale Filmfestival	Retrospektiv Jan Troell	6	Retrospektiv Peter von Bagh	6	Skateboard / subkultur	6	Israel	5

Mange av festivalene arbeider hardt for å fornye programmet, profilen og måten film presenteres på. Dette handler blant annet om visning av film på nye arenaer og uvante omgivelser. Filmen tas ut av kinosalen og vises på utescener, på arbeidsplasser, på skoler og universiteter, på teater- og musikkscener osv. For eksempel har Film fra Sør vist stumfilm i Oslo Konserthus og BIFF har vist film på Haukeland Sykehus og Akvariet i Bergen.

Festivalene samarbeider også ofte med andre kunst- og kulturmiljø og lager forestillinger som kombinerer ulike uttrykk, blant annet musikk og dans. En slik form for samarbeid fant sted i Trøndelag i 2012 der Femmina internasjonale filmfestival, Nord-Trøndelag Teater og Høgskolen i Nord-Trøndelag gikk sammen om å arrangere Verdal internasjonale film- & teaterfestival (VIFT), et paraplyarrangement for film og scenekunst. Tilsvarende samarbeidet BIFF med Kunstmuseene i Bergen om en felles presentasjon av den kinesiske kunstneren Ai WeiWei bestående av en film om kunstneren og en utstilling av hans kunst.

Filmvisninger brukes ofte også som utgangspunkt for debatt. Et eksempel er Dokumentarfilmfestivalen i Volda som etter en visning av filmen Predikanten, arrangerte en debatt sammen med Den evangeliske forsamlingen Betel.

En av festivallederene som vi intervjuet skriver dette om balansen mellom tradisjon og fornyelse:

Vi er opptatt av å utvikle barn og unges måte å se film på. På den ene siden verner vi om å se film på den tradisjonelle måten i kinosalen, i sitt naturlige miljø. Samtidig handler det om å tilpasse seg nye teknologier og medielandskapet.

Samtidig er flere opptatt av at innovasjonstankegangen ikke må gå på bekostning av festivalens viktigste oppgave; noe dette sitatet illustrerer:

Enkelte festivaler har blitt veldig opptatt av at festivalen skal være en folkefest og vises på stadig nye arenaer. Det synes jeg blir en avsporing fra hovedmålet: å vise film i filmens naturlige omgivelser.

Kapittel 5

PUBLIKUM

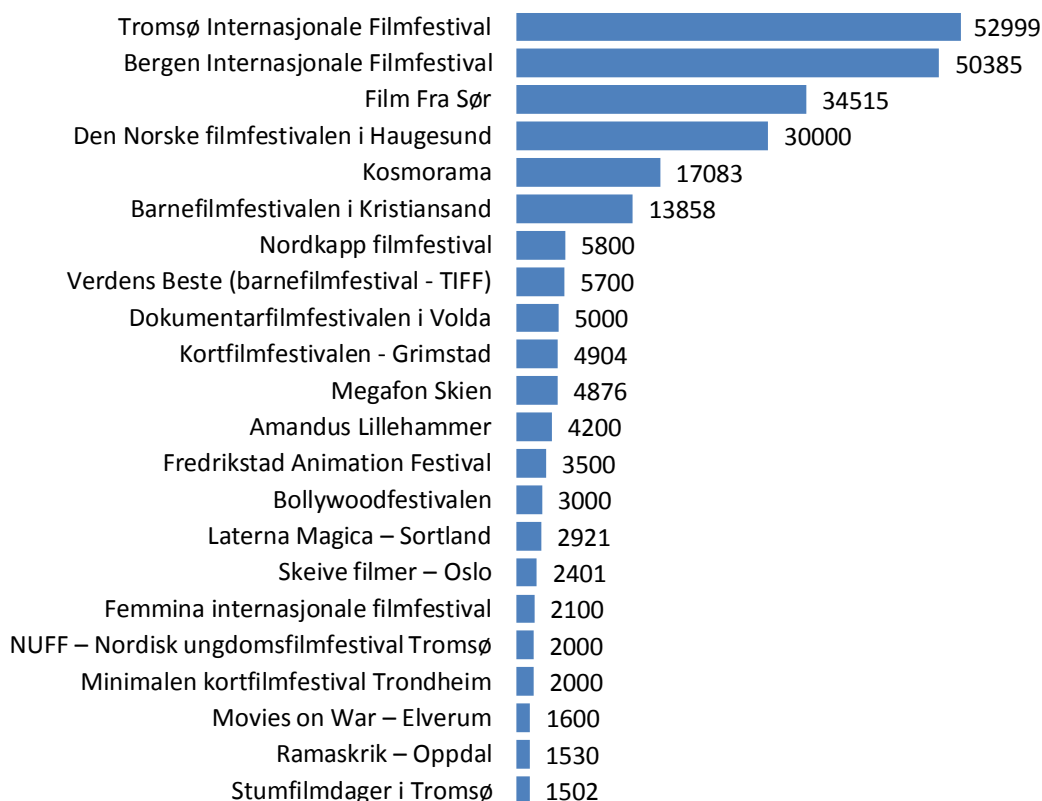
Filmfestivalene når et stort publikum. Når det gjelder publikumsoppmøte er festivalfloraen dominert av et fåtall store og en underskog av forholdsvis små festivaler. Både TIFF og BIFF har flere besøkende enn det de 16 minste festivalene i vår undersøkelse har til sammen. Festivalpublikummet har en jevnere aldersfordeling enn det ordinære kinopublikummet og en noe høyere gjennomsnittsalder. De fleste festivalene har tilbud til spesielle målgrupper. Ikke minst gjelder dette egne opplegg og visninger for skoleelever. Festivaldeltakelse handler ikke bare om seeropplevelser, men også om meningsutveksling, faglig påfyll og kompetansebygging. De fleste festivalene har en rekke faglige arrangementer for publikum, blant annet debatter, faglige forum og visninger der filmskaper eller skuespillere er til stede og forteller om filmen.

BESØKSTALL

Filmfestivalene som inngår i undersøkelsen hadde til sammen 251 874 besøkende på sist arrangerte festival. Dette inkluderer summen av besøkende ved alle forestillingene, inkludert bransjefolk. Til sammenligning var det vel 12 millioner besøkende på norske kinoer i løpet av 2012. Filmfestivalenes besøkstall utgjør med andre ord rundt to prosent av kinobesøket.

To tredjedeler av festivalbesøket stammer fra de fire største festivalene, TIFF og BIFF med henholdsvis 52 999 og 50 385 besøkende og Film fra Sør og DNF med henholdsvis 34 515 og 30 000 besøkende. Også Kosmorama og Barnefestivalen i Kristiansand veier tungt med henholdsvis 17 083 og 13 858 besøkende. Hele 9 av festivalene har derimot 3 000 eller færre besøkende i løpet av arrangement og 16 festivaler har mindre enn 6 000. Også på publikumssiden er altså festivalfloraen dominert av en håndfull store festivaler.

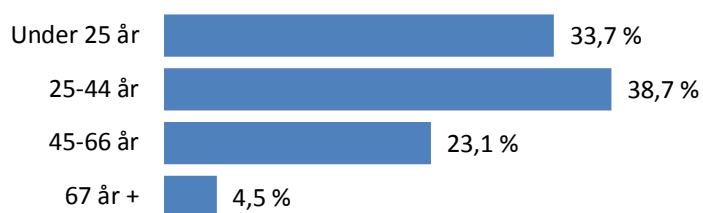
Figur 5.1: Besøkstall ved sist arrangerte festival

PUBLIKUMS ALDER OG UTDANNING

Figur 5.2 viser hvordan publikum er fordelt på ulike aldersgrupper. Ettersom ikke alle festivalene svarte på dette spørsmålet, må tallene tolkes med forsiktighet. Fordelingen er basert på opplysninger om omtrent 200 000 av de rundt 250 000 besøkende.

Figur 5.2: Festivalpublikum fordelt på aldersgrupper

Den største gruppen av publikummere, i underkant av 40 prosent, befinner seg i aldersgruppen 25-44 år. Rundt en tredjedel er yngre og en noe mindre andel er eldre. Bare 4,5 prosent er over pensjonsalder. Dette kan tyde på at de besøkende ved filmfestivaler har en noe jevnere aldersfordeling enn det ordinære kinopublikummet. I en undersøkelse for Bergen Kino, gjennomført av ideas2evidence, fant vi at 38,3 prosent var under 25 år og 43,1 prosent mellom 25 og 44. Bare 16

prosent var mellom 45 og 66 år og 2,6 prosent var pensjonister.²⁶ Gjennomsnittsalderen for den jevne festivalgjenger er derfor noe høyere enn for den jevne kinogjenger.

For et par av festivalene har vi fått tilgang til publikumsundersøkelser som gir oss bedre oversikt over festivalpublikummets sammensetning. Dette gjelder to av de største publikumsfestivalene, TIFF og Kosmorama. Begge disse viser at festivalpublikummet har en overvekt av personer med høy utdanning. For Kosmoramas del hadde 46,6 prosent av de besøkende universitets- eller høyskoleutdanning over 4 år og ytterligere 29,2 prosent hadde denne typen utdanning under 4 år.²⁷ Tilsvarende viser TIFFs publikumsundersøkelse at 57 prosent av de besøkende hadde mer enn 4 års utdanning ut over videregående skole. Det er vanskelig å si hvor representative disse to festivalene er for resten av festivalfloraen, men at både Trondheim og Tromsø er universitetsbyer, bidrar nok noe til å forklare disse tallene. Begge festivalene har ellers en svak overvekt av kvinner.²⁸

TILBUD TIL SPESIFIKKE PUBLIKUMSGRUPPER

Mange av festivalene retter hele eller deler av festivalprogrammet mot spesifikke publikumsgrupper. Tabell 5.1 gir en oversikt over hvilke grupper som festivalene selv oppgir at dette gjelder. Merk at disse gruppene ofte kommer i tillegg til den generelle publikumsappellen til festivalene.

En stor andel av festivalene har tilbud rettet mot barn, unge og skoleklasser. Dette gjelder selvsagt de mer dedikerte barne- og ungdomsfilmfestivalene som for eksempel Barnefilmfestivalen i Kristiansand, Amandus, NUFF og Verdens Beste. Men det gjelder også mange av de store og mer generelle publikumsfestivalene med en bredere publikumsappell. For eksempel er rundt 15 000 av BIFFs vel 50 000 besøkende skoleelever. TIFF arrangerer utekino for barnehager og barneskoler og har ellers mange elever fra videregående skole på besøk. Også DNF og Kosmorama har egne skolevisninger og Movies on War har et eget program for elever fra ungdomsskolen og den videregående skolen.

²⁶ Dahle, Malin og Jostein Ryssevik: Kino i sentrum – en studie av kinoens betydning for sentrumskjernen i Bergen. Ideas2evidence rapport 2/2012. Disse tallene er estimert ved å gange ulike aldersgrupper tilbøyelighet for å gå på kino med informasjon om alderssammensetningen i Bergen. Data om kinotilbøyelighet er hentet fra SSB Mediebarometer.

²⁷ Kløckner, Christian A.: Rapport fra Kosmorama spørreundersøkelsen 2013. Psykologisk institutt MTNU

²⁸ Troms Internasjonale Filmfestival. Publikumsundersøkelsen 2011. Bedriftskompetanse AS.

Tabell 5.1: Spesifikke grupper som festivalene retter hele eller deler av programmet mot og antall besøkende innenfor disse gruppene

	Gruppe 1	Ant	Gruppe 2	Ant	Gruppe 3	Ant
Amandus Lillehammer	Unge filmskapere i alderen 15-20 år	580	Medielærere	10	Filmsentre, medieverksteder, formidlere	40
Barnefilmfestivalen i Kristiansand	Fritidspublikum	7865	Skolepublikum	5993		
Bergen Internasjonale Filmfestival	Videregående skoler	11000	Ungdomsskoler	4000		
Den Norske filmfestivalen	Skolekino	2000				
Femmina internasjonale filmfestival	Skolevisninger	250				
Film Fra Sør	Barnas Sørfilm	380				
Fredrikstad Animation Festival	Videregående elever	500	Barnefamilier	500	Animasjonsbransjen	2000
Kosmorama	Skoleelever via Den kulturelle skolesekken	1500				
Megafon Skien	1. til 4. trinn	1850	5. til 7. trinn	1650	8. til 10. trinn	1176
Minimalen kortfilmfestival Trondheim	Barn (1.-7. klasse)	400	Ungdom (videregående skoler)	110		
Movies on War – Elverum	Skoleprogrammet, videregående og ungdomsskole	800				
NUFF – Nordisk ungdomsfilmfestival Tromsø	Ungdoms- og videregående skole	1500				
Stumfilmdager i Tromsø	Skoleklasser 5. trinn	500	Skoleklasser VGS	200		
Tromsø Internasjonale Filmfestival	Barneskoler og barnehager på utekino	2500	Skoleelever i videregående skole	1700		
Verdens Beste (barnefilmfestival - TIFF)	Skoleelever	3200	Barnehager	500		

FILMFAGLIGE TILBUD TIL PUBLIKUM

Det er langt fra bare visning av film som festivalene tilbyr sitt publikum. Samtlige festivaler har ulike filmfaglige arrangementer, blant annet debatter med utgangspunkt i tema eller problemstillinger fra aktuelle filmer. Festivalene arrangerer også møter og seminarer som tar opp ulike filmfaglige tema og de arrangerer visninger der enten filmskaper eller skuespillere er til stede og snakker om filmen. Festivaldeltakelse handler derfor ikke bare seeropplevelser, men også om meningsutveksling, faglig påfyll og kompetansebygging. En festivalleder uttrykker det på følgende måte:

Filmfestivalene er en av de viktigste arenaene å bygge en felles filmkultur på, fordi det er et møtested mellom filmskaper, publikum og ulike typer filmer. Selv om alle kan laste ned filmer i dag, er det en egen opplevelse å dele filmkultur, utveksle erfaringer og lære noe.

Tabell 5.2 gir en oversikt over hvilke typer arrangement de ulike festivalene har inkludert i sine programmer.

Tabell 5.2: Filmfaglige arrangement beregnet for publikum

	Debatter	Filmfaglige fora	Visninger hvor publikum får møte filmskaper eller skuespillere
Amandus Lillehammer	JA	JA	JA
Barnefilmfestivalen i Kristiansand	JA	JA	JA
Bergen Internasjonale Filmfestival	JA	JA	JA
Bollywoodfestivalen	JA	JA	JA
Den Norske filmfestivalen I Haugesund	JA	JA	JA
Dokumentarfilmfestivalen i Volda	JA	JA	JA
Femmina internasjonale filmfestival		JA	JA
Film Fra Sør	JA	JA	JA
Fredrikstad Animation Festival		JA	JA
Kosmorama	JA	JA	JA
Laterna Magica – Sortland			JA
Megafon Skien	JA	JA	JA
Minimalen kortfilmfestival Trondheim	JA	JA	JA
Movies on War – Elverum	JA	JA	JA
NUFF – Nordisk ungdomsfilmfestival Tromsø	JA		
Ramaskrik – Oppdal			JA
Skeive filmer – Oslo	JA		JA
Stumfilmdager i Tromsø		JA	JA
Tromsø Internasjonale Filmfestival	JA	JA	JA
Verdens Beste (barnefilmfestival - TIFF)			JA

Kapittel 6

BRANSJETILTAK

Selv om de fleste filmfestivalene ser det som sin primære oppgave å tilby publikum et bredere utvalg filmer enn det de ellers får tilgang til, er festivalene mer enn en publikumsarena. Det er viktig å understreke betydningen filmfestivalene kan ha også for filmbransjen – som nettverksarena, kompetansebygger og markeds plass. Det er temaet for dette kapittelet.

BRANSJENS DELTAKELSE PÅ FESTIVALENE

18 av 21 norske filmfestivaler organiserer ulike former for bransje arrangement i løpet av festivalperioden. Det gjelder også festivaler som først og fremst regner seg som publikumsfestivaler. Til sammen deltok drøyt 2 700 personer fra norsk filmbransje og rundt 660 personer fra internasjonal filmbransje på disse festivalene siste gang de ble arrangert.²⁹ Foruten Den norske filmfestivalen i Haugesund, som er den klart største bransjefestivalen, er det TIFF og Barnefilmfestivalen i Kristiansand som har flest besøkende fra filmbransjen, med henholdsvis 536 og 418 norske og internasjonale gjester. 250 personer fra norsk og internasjonal filmbransje gjestet Fredrikstad Animation Festival forrige gang den ble avholdt. Også Dokumentarfilmfestivalen i Volda og Film fra Sør er godt besøkte festivaler, med rundt 100 bransjedeltagere. Det er også verdt å merke seg at flere av de mindre festivalene lykkes i å trekke bransjefolk.

Utsagnene fra tre ulike festivalledere viser litt av den betydningen filmfestivalene kan for bransjen:

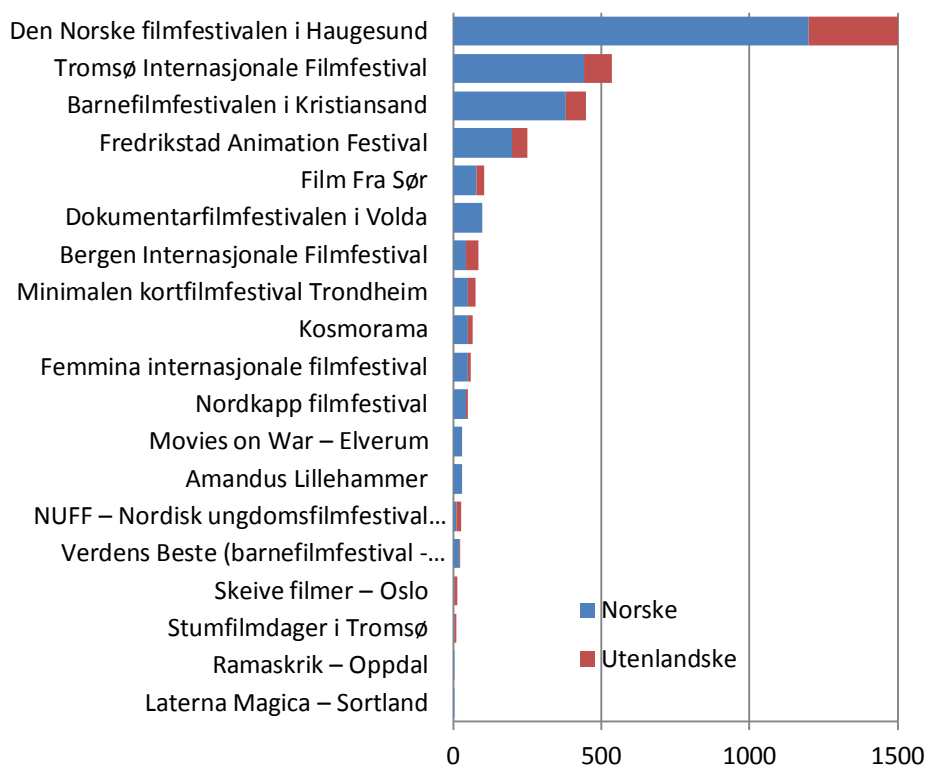
«Vi er dessuten en viktig arena for filmskapere, særlig unge, som prøver å finne sin stemme innen filmen. Hos oss viser vi ofte filmskapere som er på vei. Det er flere filmskapere som har startet her hos oss, og har fått en karriere etter hvert.»

«Vi viser så godt som alt norskprodusert vi får tilsendt for at disse filmskaperne skal ha en arena hvor filmene kan vises på lerret foran et bredt publikum. Så sant de kan, inviteres de til visningen og for samtale med publikum i etterkant.»

²⁹ Festivalledernes egne anslag

«Det har skjedd en del i løpet av årene, filmer har blitt laget her, filmfolk har møttes her, nye prosjekter har blitt til her.»

Figur 6.1: Bransjebesøkende ved norske filmfestivaler

BRANSJETILTAK

Tabell 6.1 viser hvilken type arrangement de ulike festivalene tilbyr. De fleste, 16 av 21 festivaler, satser på tiltak rettet mot kompetanseheving og nettverksbygging. Selv om alle arrangement hvor bransjefolk møtes i praksis kan fungere som nettverksarena, er det gjerne arrangement med en mer sosial profil, som bransjetreff og bransjefester, som regnes som typiske nettverksarrangement.

Som eksempler på kompetansehevingstiltak kan nevnes Masterclass og workshop med fokus på idéutvikling og finansiering (TIFF), workshop om timing i animasjonsfilm (Minimalen Kortfilmfestival) og Barnefilmfestivalen i Kristiansand sitt skriveverksted for manusforfattere og regissører som vil fortelle gode historier for barn. Til sammen tilbys bransjen en rekke kurs, verksteder og mestermøter med fokus på ulike sider ved filmproduksjon.

Mange steder er det også vanlig å arrangere seminarer med bransjerelevante og filmpolitiske tema. Per i dag har 12 festivaler dette tilbudet. Kosmorama har for eksempel hvert år et todagers nasjonalt seminar for filmskapere, Mirakelseminaret, der relevante gjester inviteres for å gå i

dybden på eget og andres arbeid. BIFF på sin side arrangerer årlig et nasjonalt dokumentarseminar som tar for seg ulike sider av dokumentarfilmproduksjon.

Noen festivaler har også en markedsfunksjon rettet mot salg av nye eller ferdigstilte prosjekter. Det er blitt vanlig for stadig flere festivaler å organisere pitcheforum der filmskapere kan presentere nye prosjekter til potensielle kjøpere. TIFF arrangerer blant annet et finansieringsforum for dokumentarfilm hvor filmprodusenter får presentere prosjekter for investorer fra forskjellige land. Film fra sør arrangerer årlig pitcheforumet SØRFOND pitching, hvor filmskapere fra sør kan presentere sine prosjekter overfor norske produsenter og få støtte gjennom SØRFOND.

Tabell 6.1: Arrangement rettet mot filmbransjen

	Kompetanse- hevende kurs, seminarer e.l.	Nettverks- byggende tiltak	Filmpolitiske /bransje- orienterte seminarer og debatter	Pitching/ marked for potensielle kjøpere
Amandus Lillehammer	JA	JA	JA	
Barnefilmfestivalen i Kristiansand	JA	JA	JA	JA
Bergen Internasjonale Filmfestival	JA	JA	JA	
Bollywoodfestivalen	JA	JA		
Den Norske filmfestivalen I Haugesund	JA	JA	JA	JA
Dokumentarfilmfestivalen i Volda	JA	JA	JA	JA
Femmina internasjonale filmfestival	JA	JA	JA	
Film Fra Sør				JA
Fredrikstad Animation Festival	JA	JA		
Kosmorama	JA	JA	JA	JA
Laterna Magica – Sortland	JA			
Megafon Skien		JA		
Minimalen kortfilmfestival Trondheim	JA	JA		
Movies on War – Elverum	JA	JA	JA	JA
Nordkapp filmfestival	JA	JA	JA	JA
NUFF – Nordisk ungdomsfilmfestival Tromsø	JA	JA	JA	
Ramaskrik – Oppdal				
Skeive filmer – Oslo				
Stumfilmdager i Tromsø				
Tromsø Internasjonale Filmfestival -TIFF	JA	JA	JA	JA
Verdens Beste (barnefilmfestival - TIFF)	JA	JA	JA	

Ikke alle tiltak festivalene driver med kan plasseres inn i kategoriene vist i tabell 6.1.

Amandusfestivalen på Lillehammer arrangerte for eksempel i 2012 i samarbeid med Oppland fylkeskommune et seminar for folk som jobber med tiltak for unge om filmproduksjon eller formidling. Temaet var *Unge filmtalenter*, og hvordan de ulike instansene som filmsentre, mediefabrikker, festivaler, forskning og politikere skal sammen satse på unge filmtalenter i tiden fremover. Blant de mindre festivalene kan det nevnes at *Laterna Magica* arrangerte kurs både for lærere og for ungdom, og *Megafon Skien* holdt seminar om nettverksbygging mellom lærere som underviser i film.

BETYDNING FOR REGIONAL BRANSJE

De fleste filmfestivalene har trolig størst betydning for filmbransjen lokalt og regionalt. 11 av 21 filmfestivaler tilbyr arrangement som er særlig rettet mot den lokale og regionale bransjen. Nordkapp Filmfestival er blant festivalene som satser bevisst på å være en møteplass primært for den regionale filmbransjen, og arrangerer bransjeseminarer som er forankret i regionale tema og problemstillinger.

Minst like viktig som bransjearrangement er det trolig at festivalene fungerer som visningsarena for lokalt eller regionalt produserte filmer. Per i dag er det ni festivaler som satser spesielt på å vise filmer fra egen region, flere gjennom egne programposter. Noen eksempler som kan nevnes er Minimalen kortfilmfestival, som i samarbeid med Midtnorsk filmsenter presenterer årets tilvekst av regionale kortfilmer. I fjor hadde de også en programpost viet midtnorsk videokunst. Nordkapp Filmfestival viser eksamensfilmer fra Høgskolen i Finnmark og både BIFF og TIFF har egne programposter for visning av regional film. TIFF gjennom Film fra nord og BIFF gjennom en serie dokumentarfilmer og kortfilmer laget i den vestnorske regionen. I fjor presenterte BIFF også en egen nasjonal dokumentarfilmkonkurranse i flere kategorier, hvor en rekke vestnorske produksjoner deltok. Kosmorama arrangerte i år for første gang Midtnorsk filmmarked, en programpost med formål å presentere nylig innspilte filmer og et utvalg prosjekter under arbeid, alle med innspillingssted i, eller med filmbransjetilknytning til Midt-Norge.

KONKURRANSER OG PRISUTDELINGER

De fleste festivalene deler også ut én eller flere priser i løpet av festivalen. Noen priser deles ut av en jury, mens andre stemmes frem av publikum. Flere festivaler har også egne konkurranseprogram med tilhørende priser, som f.eks. Fredrikstad Animation Festivals Nordisk-baltiske konkurranseprogram for kortfilm. Enkelte festivaler deler også ut priser i forbindelse med pitchekonkurranse. Eksempel på det sistnevnte er Movies on War som i samarbeid med Film3 i år deler ut 200 000 kroner til utvikling av den beste ideen til en spillefilm om temaet krig og konflikt. En samlet oversikt over prisene som deles ut ved norske filmfestivaler kan sees i tabell 6.2.

Tabell 6.2: Oversikt over priser som deles ut av festivalene

FESTIVAL	PRISER
Laterna Magica – Sortland	Kortfilmkonkurranse med utdeling av 5 priser. Ærespris (dersom det er kandidater)
Barnefilmfestivalen i Kristiansand	FILM&KINOs Barnefilmpris. Prisen er på NOK 75 000,- som går til norsk kinodistribusjon av filmen som vinner. ECFA prisen. Filmpris som går til beste europeiske spillefilm der vinneren blir nominert til European Academy Award for beste barnefilm. Dyreparkprisen blir stemt fram av publikum fra hovedprogrammet. Prisen består av en statuett og et diplom. Pris til ung filmskaper. Kr. 100 000 i produksjonsstøtte -og fasiliteter. Deles ut av Sør-Norsk filmsenter og Equipp AS. (første gang i 2013)
Skeive filmer – Oslo	Beste spillefilm/dokumentar og beste kortfilm deles ut av internasjonal hovedjury. Skeiv Ungdoms Filmpris til beste ungdomsfilm, spillefilm eller dokumentar. Publikumsprisen for beste spillefilm/dokumentar og beste kortfilm. 5 vinnere får ett års abonnement på magasinet BLIKK.
NUFF – Nordisk ungdomsfilmfestival Tromsø	Beste nordiske ungdomsfilm Beste nordiske film i aldersgruppene <18, 19-20, 21-25 Beste internasjonale ungdomsfilm
Bollywoodfestivalen	Minnepris for festivalregissør, filmartist og filmprodusenter som kommer med sin film på festival.
Fredrikstad Animation Festival	Golden Gunnar. Nordisk- baltisk konkurranseprogram for kortfilm. Prisene som deles ut er <i>Beste kortfilm, Beste Studentfilm, Beste oppdragsfilm, beste barnefilm (gis av barnejury), Life achievement og Grand Prix.</i> Filmen som vinner Grand Prix blir automatisk nominert til Europas viktigste animasjonspris Cartoon d'or.
Dokumentarfilmfestivalen i Volda	Beste dokumentarfilm, beste studentproduksjon og Publikumsprisen.
Film Fra Sør	Sølvspeilet. Film fra Sørs hovedpris, deles ut til den beste av 12 filmer i internasjonal konkurranse DOK:SØR. Film fra Sørs dokumentarfilmpris hvor vinnere får norsk distribusjon gjennom Sherpa Distribution. Publikumsprisen. Publikum stemmer frem en film som kjøpes inn for visning på NRK. Nye Horisonter. Pris til nytt talent som gjør seg bemerket på den internasjonale filmarenaen. MultiCool nord. Deles ut til en regissør som på utmerket vis har evnet å skildre livshistorier og belyse viktige temaer og problemstillinger knyttet til det kulturelle mangfoldet i Skandinavia.
Bergen Internasjonale Filmfestival	Beste norske dokumentarfilm Beste norske kortdokumentar Beste norske studentdokumentar Årets Checkpointsfilm
Movies on War – Elverum	Pitchekonkurransen i samarbeid med Østnorsk Filmsenter og Film 3
Den Norske filmfestivalen I Haugesund	Den norske filmprisen Amanda Beste film i hovedprogrammet: <i>kinosjefenes pris, publikumspris, økumenisk pris, filmkritikerpris og nordisk pris.</i>
Femmina internasjonale filmfestival	Edith Carlmar-prisen på vegne av Norsk Filminstitutt til en kvinnelig norsk filmarbeider.
Amandus Lillehammer	Amandusfestivalen deler ut priser i 9 kategorier; manus, fiksjon, dokumentar, animasjon, musikkvideo og ekstremsport. Beste film laget av ungdom under 15 år Fagprisen til en person som har utmerket seg i en bestemt fagfunksjon. Publikumsprisen deles ut i samarbeid med Filmpolitiet. Amandusprisen blir filmet og vist på NRKP3 sine nettsider. For å kunne sende inn film til Amandus filmkonkurranse må man være under 20 år.

Kosmorama	<p>Kanonprisen er en prisutdeling for norsk film med 11 priser.</p> <p>New Directors - pris til beste film i vår hovedkonkurranse</p> <p>Publikumspris- pris til den filmen publikum kårer til årets film</p> <p>Pitchekonkurransen - vinneren får 100 000 kroner til utvikling av sin filmide.</p>
Minimalen kortfilmfestival Trondheim	<p>Norsk konkurranse: Beste film.</p> <p>Nordisk konkurranse: Beste film, beste fiksjon, dokumentar, animasjons/kunstfilm.</p> <p>Internasjonalt: Publikumspris.</p> <p>Norsk Ettminuttsfilm: Publikumspris.</p> <p>Ettminuttsfilm for ungdom 14-19 år: Publikumspris.</p>
Tromsø Internasjonale Filmfestival	<p>Film fra nord konkurranseprogram</p> <p>Tromsøpalmen til beste kort-/dokumentarfilm.</p> <p>Aurora-prisen beste film i spillefilmkonkurranse.</p> <p>Uavhengig pris, FIPRESCI (internasjonal filmkritiker organisasjon)</p> <p>Uavhengig pris, FICC (internasjonal filmklubb-organisasjon)</p>
Verdens Beste (barnefilmfestival - TIFF)	<p>Verdens Beste langfilm - delt ut av barnejury</p> <p>Verdens Beste kortfilm - delt ut av barnejury</p>

Kapittel 7

RINGVIRKNINGER

At filmfestivalene gir ringvirkninger for de stedene og regionene hvor de arrangeres er det liten tvil om. Dette gjelder både økonomiske ringvirkninger i det lokale næringslivet og mer langsiktige samfunnsmessige virkninger i form av bolyst, stedsidentitet, oppmerksomhet osv. I tillegg kommer de virkningene som festivalene har for den lokale filmbransjen, både som møtested og arena for faglig påfyll og kompetanseutvikling.

Å måle effektene av disse ulike ringvirkningene er ingen lett oppgave. En grundig økonomisk ringvirkningsanalyse av de norske filmfestivalene ville kreve langt mer detaljerte og omfattende data enn det vi har hatt tilgang til i denne kartleggingen, blant annet mer detaljerte data om festivalorganisasjonenes forbruk og ikke minst om publikums kjøp av varer og tjenester i forbindelse med festivalene. Vurderingene i dette kapittelet bygger derfor på lærdom fra andre ringvirkningsstudier av festivaler i inn og utland og av arrangørens egne oppfatninger av hva festivalene betyr for den byen eller regionen hvor de finner sted.

ØKONOMISKE RINGVIRKNINGER

Økonomiske ringvirkninger skapes fordi virksomheter og sektorer kjøper varer og tjenester fra hverandre. En økning i aktiviteten, for eksempel i forbindelse med en festival, skaper dermed økt etterspørsel etter varer og tjenester fra andre sektorer. Virkningene sildrer utover i økonomien og vil normalt skape en større effekt enn den impulsen som satte prosessen i gang. Ringvirkningsanalyser forsøker å tallfeste disse effektene.

Ringvirkningene kommer hovedsakelig fra to kilder; fra festivalenes kjøp av varer og tjenester fra andre deler av næringslivet og fra publikums forbruk i forbindelse med festivalbesøket, for eksempel til overnatting, restaurantbesøk, varekjøp o.l. I tillegg regner enkelte ringvirkningsanalyser også med forbruket til de som er lønnet av festivalorganisasjonen. Ringvirkningsanalyser tar normalt bare med de midlene som tilføres regionen utenfra. Det er således bare forbruket til det tilreisende publikummet som gir økonomiske ringvirkninger for en konkret region. Tilsvarende vil man trekke fra import av varer og tjenester fra aktører utenfor regionens grenser, såkalt lekkasje.³⁰ Analyser av økonomiske ringvirkninger hviler på en rekke

³⁰ For en grundigere beskrivelse av fremgangsmåtene som benyttes ved økonomiske ringvirkningsanalyser, se Dahle, Malin et.al.: Kultur, kroner, kreativitet. Kunst- og kultursektorens økonomiske og samfunnsmessige betydning i Bergen og Hordaland, ideas2evidence rapport 3/2013.

forutsetninger som ikke alltid er oppfylt. En del forskere har derfor uttrykt skepsis, både til resultatene av slike analyser og hvordan de blir brukt.³¹

INTERNASJONALE EKSEMPLER

Det er gjort en rekke ringvirkningsanalyser av filmfestivaler i andre land. Når det gjelder større festivaler, viser en analyse av *Sundance Film Festival 2012* at arrangementet ga en samlet økonomisk ringvirkning på vel 80 millioner dollar for staten Utah.³² Dette er en festival med nesten 47.000 besøkende hvorav to tredjedeler er tilreisende. En tilsvarende studie av *Tribeca Film Festival* viser at festivalen har gitt økonomiske ringvirkninger for byen New York på over 726 millioner dollar. Dette inkluderer alle festivalene siden oppstarten i 2002 og et samlet publikumsbesøk på 3,7 millioner.³³ *Toronto International Film Festival*, med sine vel 27.000 tilreisende publikummere, genererer på sin side økonomiske ringvirkninger for 189 millioner dollar for arrangørbyen.³⁴ Når det gjelder Europas største festival *Cannes*, har de økonomiske ringvirkningene blitt beregnet til opp mot 200 millioner Euro.³⁵

Når det gjelder mindre festivaler, som nok er langt mer relevante som sammenligningsgrunnlag for de norske filmfestivalene, viser en studie av *The Eugene International Film Festival* i Iowa at selv et arrangement med 850 besøkende kan ha en betydning.³⁶ Ringvirkningene, bare fra publikum, er beregnet til nesten en halv million dollar. En tilsvarende studie av *Durango Independent Film Festival*, som har omtrent det samme antallet besøkende, oppgis ringvirkninger på rundt 350.000 dollar.³⁷

NORSKE EKSEMPLER

Floraen av norske filmfestivaler varierer fra større publikumsfestivaler som TIFF, BIFF og DNF, med fra 30.000 til 50.000 publikummere, til filmarrangement med rundt et par tusen publikummere. I tillegg arrangeres de i alt fra landets største byer til mindre og til dels perifere tettsteder. Den økonomiske betydningen av disse festivalene for arrangørstedet vil derfor variere sterkt.

Kulturarrangementer på små steder vil normalt kunne ha betydelige effekter for annet næringsliv. Dette fordi andelen tilreisende normalt vil være høy. Dette er naturlig, ettersom det lokale publikumsgrunnlaget er begrenset. Mange slike arrangement, særlig festivaler, har også som eksplisitt mål å trekke tilreisende til stedet, både for å skape økonomiske ringvirkninger og for å bygge stedsidentitet og et positivt omdømme. Til tross for dette er de målbare økonomiske effektene av publikumstilstrømningen ofte begrenset. For eksempel viste en analyse av Bygdalarm, en 3-dagers rockefestival i Kvam i Hordaland, at de vel 2.000 tilreisende gjestene bare la igjen vel 1,3 millioner kroner.³⁸ I tillegg kommer ringvirkninger av festivalens egne innkjøp. En viktig årsak til dette, er trolig manglende kapasitet til å håndtere etterspørselen hos lokale reiselivs- og

³¹ Se for eksempel: <http://www.ballade.no/nmi.nsf/doc/art2012062509420362213321>

³² http://www.sundance.org/pdf/press-releases/Economic_Activity_Report_Sundance_Film_Festival_2012.pdf

³³ <http://www.audience-research.com/case-studies/tribeca-film-festival/>

³⁴ <http://s3.amazonaws.com/tiff->

prod/press_releases/194/TIFF%E2%80%99S%20ECONOMIC%20IMPACT%20CONTINUES%20TO%20GROW_original.pdf?1374160498

³⁵ <http://tempsreel.nouvelobs.com/festival-de-cannes/20110510.OBS2811/le-festival-de-cannes-en-chiffres.html>

³⁶ http://www.uni.edu/step/reports/eugene_film_festival.pdf

³⁷ http://www2.fortlewis.edu/portals/157/docs/eis/EIS_DIFF_2009.pdf

³⁸ Dahle et.al. (2013) op.cit. s. 47.

serveringsbedrifter. De næringene som kunne profittert på det tilreisende festivalpublikummet, er med andre ord ikke dimensjonert for å møte de kortvarige etterspørselstoppene som arrangementene skaper.

Men selv om totalbeløpene er små, kan omsetningsveksten likevel bety mye for de næringsdrivende det gjelder. I en studie av 11 festivaler i distriktskommuner forteller forskere ved NIBR at samtlige lokalsteder hadde registrert «økte inntekter og økt omsetning innen handel, service, servering og overnatting, samt regionale transportvirksomheter.»³⁹ Det spørs likevel i hvor stor grad slike kortvarige omsetningsrekorder og etterspørselstopper bidrar til å styrke det lokale næringslivet på lengre sikt. Kanskje har slike arrangementer større og mer langvarig effekt når det gjelder mindre målbare størrelser som utvikling av bolyst, stedsidentitet og omdømme (se nedenfor). Det var ingen filmfestivaler blant de 11 festivalene som NIBR undersøkte.

Byer med en mer utviklet overnattings- og restaurantnæring, vil slik sett ha større muligheter for å profitere på den publikumstilstrømningen som en festival genererer. For eksempel viser en studie av Quart-festivalen, gjennomført av Agderforskning i 2006, at ringvirkningene av det tilreisende publikumets ekstraforbruk beløper seg til vil vel 31 millioner kroner. Legges festivalens eget forbruk til, øker de totale ringvirkningene til hele 48 millioner kroner.⁴⁰

Tilsvarende viser ideas2evidence sin analyse av ulike kulturarrangementer i Bergen at Festspillene alene representerer et ekstraforbruk blant tilreisende publikummere på 18 millioner kroner, mens Nattjazzen, som arrangeres parallelt med denne kulturfestivalen, gir en ekstraintekt for byens hoteller og restauranter på rundt 10 millioner. Her er verken festivalens eget forbruk eller de videre overrisslingseffektene av disse beløpene tatt med.⁴¹

ideas2evidence har også gjennomført analyser for Bergen Kino som viser at en gjennomsnittlig kinogjenger bruker rundt 152 kroner ekstra utenom billettprisen ved et kinobesøk. Om vi trekker fra kjøp i Bergen Kinos egne kiosker, reduseres beløpet til 115 kroner. Vi tror ikke disse tallene, som er basert på regulære kinobesøk gjennom året, er overførbare til en festivalsituasjon, hvor de besøkende gjerne ser flere filmer per kveld og mange i tillegg er overnattende.⁴²

Den eneste av filmfestivalene i Norge som, så langt vi vet, har fått gjennomført en ringvirkningsanalyse, er TIFF. Analysene ble utført av Bedriftskompetanse AS i 2006 og 2011. I 2006 ble det solgt knapt 45.000 billetter fordelt på 6.400 besøkende. Av disse var 1.600 tilreisende noe som genererte 1.400 overnattinger på hotell. Bedriftskompetanse beregner de totale økonomiske ringvirkningene av festivalen til 14 millioner kroner, men så langt vi kan se inkluderer disse tallene også forbruket til det hjemmehørende publikummet.⁴³

Analysene ble gjentatt i forbindelse med TIFF 2011. De totale økonomiske ringvirkningene er denne gangen beregnet til 36 millioner kroner. Denne gangen er det også gjort egne beregninger der

³⁹ Vestby, Guri Mette, Roar Samuelsen og Ragnhild Skogheim, Festivalkommuner. Samhandling mellom kommuner og festivaler. NIBR-rapport 2012:7.

⁴⁰ Aronsen (2006): Quart 06 – mer enn musikk. Verdiskaping og ringvirkninger. Agderforskning. Rapport nr. 08/2006.

⁴¹ Dahle et.al. (2013) op.cit. s. 41.

⁴² Dahle, Malin og Jostein Ryssevik: Kino i sentrum. En studie av kinoens betydning for sentrumskjernen i Bergen. Ideas2evidence rapport 2/2012

⁴³ Seks dagers intens festivalstemning i mørketida. Markedsundersøkelse for Tromsø internasjonale filmfestival 2006. Bedriftskompetanse AS

ekstraforbruket til Tromsøværingene er trukket fra. Det er dette resultatet, på 18 millioner kroner, som er sammenlignbart med de andre tallene vi har referert til over.

Heller ikke tallene for TIFF er direkte overførbare til de andre filmfestivalene i Norge. TIFF har lyktes svært godt med å trekke besøkende fra andre deler av landet og disse oppholder seg gjerne flere dager i festivalbyen. For eksempel gir nok ikke BIFF, som i omfang og publikumsbesøk er på størrelse med TIFF, like store ringvirkninger for Bergen, ganske enkelt fordi en større del av publikummet bor i byen. Det samme gjelder Kosmorama, der 85 prosent av festivalgjestene er bosatt i Trondheim, i følge en publikumsundersøkelse i 2013. Derimot gir nok DNF, med rundt 2.000 tilreisende gjester, betydelige effekter for det lokale næringslivet i Haugesund. Storparten av deltakerne er tilreisende som bor i byen i flere dager, samtidig som byen har en overnattings- og restaurantnæring som langt på vei er dimensjonert for å takle den økte etterspørselen. En annen av de større festivalene, Barnefilmfestivalen i Kristiansand, har ikke gjort beregninger av ringvirkningene, men opplyser at festivalen siste år hadde 325 tilreisende gjester som til sammen genererte 600 hotelløgn.

STEDSKVALITET, BOLYST, OPPMERKSOMHET

Filmfestivaler, som andre større kulturarrangement, kan skape verdier langt ut over det rent økonomiske. Blant annet har det i de siste to ti-årene vært et sterkt fokus på kunst- og kultursektorens rolle som samfunnsutvikler. Et rikt kulturliv skaper trivsel og gjør et sted mer attraktivt som bosted, arbeidssted og reisemål. Det kan også bidra positivt til et steds omdømme og øke stedets synlighet nasjonalt som internasjonalt. Utgangspunktet for denne tankegangen, er en forståelse av at steder og regioner lever i et konkurranseforhold med hverandre, der målet er å tiltrekke seg viktige ressurser som mennesker, besøkende, talent og næringsvirksomhet. Steder som makter å gjøre seg mer attraktive og synlige ved å utvikle et rikt og pulserende kulturliv, vil øke sine sjanser for å komme seirende ut av denne konkurransen.

Mange av de 8-900 festivalene som blir arrangert i Norge i løpet av et år, er nok inspirert av denne tankegangen. Dette gjelder nok også en del av filmfestivalene, selv om flertallet av disse trolig har blitt drevet fram av helt andre motiver enn å skape bolyst og øke et steds synlighet. Like fullt er det grunn til å tro at filmfestivalene kan ha slike bieffekter. På flertallet av filmfestivalene i Norge er hovedtyngden av publikummet lokalt. Festivalene gir filminteresserte mennesker rundt om i landet tilgang til kvalitetsfilm og film som normalt ikke vises på kino. Ofte gir de også muligheter til å møte skaperne av disse filmene eller til å delta på ulike filmfaglige arrangementer. Filmfestivalene gir med andre ord rike kulturimpulser og knytter byer og steder tettere til den globale filmkulturen. I tillegg skaper festivalene en sosial ramme rundt filmvisningen som normalt ikke er en del av et ordinært kinobesøk. Særlig for mindre steder, hvor kulturtilbudet er mer begrenset enn i de største byene, vil slike arrangementer derfor kunne bidra til å gjøre stedene mer attraktive som bosted. Følgende utsagn fra en av festivallederne illustrerer nettopp det:

Jeg forstår at det etableres festivaler, det er et viktig kulturtilbud som skaper bolyst. Vi får mange tilbakemeldinger på det fra tilflyttere her hos oss. Mange av dem er veldig ivrige som frivillige.

For et par år siden ble det heftig diskutert i Norge i hvor stor grad et rikt kulturliv virkelig kunne påvirke hvor folk ønsker å bo. Debatten ble utløst av en studie gjennomført av Telemarksforskning som mente å kunne påvise at flyttestrømmene i Norge overhode ikke er påvirket av hvor rikt kulturlivet er i de ulike kommunene.⁴⁴ Problemet med denne studien, som er basert på Telemarksforskning egen Norsk kulturindeks, er at denne kulturindeksen stort sett måler ulike typer kulturtilbud i forhold til folketallet, f.eks. antall kinofilmer per år per innbygger. Med et slikt utgangspunkt «... skal det veldig lite kultur til for at det blir høyt kulturnivå i bitte små kommuner, mens det må veldig mye kultur til for å få høyt kulturnivå i store bykommuner», påpekte Anne-Britt Gran, professor i kultur og ledelse ved BI.⁴⁵ Det er jo ikke antall filmer per innbygger som avgjør hvor godt kinotilbudet i kommunene er, men for eksempel hvor mange filmer som sendes samtidig, hvor lenge de enkelte filmene er tilgjengelige og hvor variert filmrepertoaret er. En filmfestival maksimerer alle disse aspektene ved det lokale filmtilbudet. Vi vet også at filmfestivaler har en overvekt av yngre og trolig også høyt utdannede publikummere, grupper som både er mer mobile enn andre grupper og som de fleste byer og steder legger særlig stor vekt på å beholde eller tiltrekke seg.⁴⁶

De større og mer profilerte festivalene, som gjerne tiltrekker seg et betydelig antall tilreisende, vil også kunne bidra til å øke en by eller et steds synlighet eller til å bygge et positivt omdømme. Dette gjelder kanskje særlig festivaler med mange internasjonale gjester.

De følgende sitatene hentet fra vår undersøkelse til festivallederne, illustrerer dette poenget:

[DNF gir en] storstilt markedsføring og profilering av Haugesundregionen som møte- og kongressby/region.

TIFF markedsfører Nord-Norge og Tromsø internasjonalt gjennom sine prosjekter i Russland.

BIFF setter Bergen på kartet hva gjelder den internasjonale dokumentarfilmbransjen, som er mer oppmerksom på BIFF enn noen gang før. Hvor enn vi reiser på tilsvarende festivaler, blir vi tilsnakkert av bransjefolk som har hørt mye godt om Bergen og BIFF og ønsker å bli invitert til festivalen.

Men som de følgende to sitatene illustrerer, kan tilsvarende effekter også registreres for mindre festivaler:

⁴⁴ Vareide, Knut og Lars Ueland Kobro (2012): Skaper kultur attraktive steder? TF-Notat nr 1/2012.

⁴⁵ Gran, Anne-Britt (2012): Kortslutning om kultur, minervanett, 7. mars, 2012.

⁴⁶ For en grundigere gjennomgang av diskusjonen og av forholdet mellom kultur og bolyst i sin alminnelighet, se Dahle et.al. (2013) op.cit. s. 66.

Blant den internasjonale animasjonsbransjen er Fredrikstad kjent som hyggelig by og besøke. Når festivalens administrasjon besøker andre internasjonale festivaler opplever vi at tidligere gjester snakker varmt både om festivalen og byen.

Movies on War [Elverum] er også med på å skape et renommé for regionen basert på hva dette samfunnet i regionen består av. Ref. forsvarrets tunge etableringer i regionen og de konsekvenser det har for familier og involverte.

Movies on War er ellers et eksempel på en nisjefestival med en innretning og et program som bygger opp under eller forsterker et steds etablerte «image». Trolig er det heller ikke tilfeldig at Barnefilmfestivalen i Kristiansand, som i følge arrangørene er det største enkeltstående kulturarrangementet for barn i Norge, nettopp er lagt til byen som fremfor noen topper listen som feriemål for norske barnefamilier grunnet Dyreparken og Kaptein Sabeltann.

INSPIRASJON, KOMPETANSE, NETTVERK

Det er liten tvil om at de mange filmfestivalene også spiller en viktig rolle for utviklingen av den norske filmbransjen. Festivalene gir visningsmuligheter, inspirasjon, kunnskap og en mulighet for å knytte kontakt med filmskapere fra andre steder og andre land.

VISNINGSARENA FOR NORSK OG LOKALT PRODUSERT FILM

En betydelig del av filmene som blir vist på norske filmfestivaler er produsert i Norge, 438 av 1.421 i følge vår undersøkelse. Dette gir en norskandel på 31 prosent. Til sammenligning var bare 13 prosent av de nye filmene som ble vist på kino i 2012 norske (med en markedsandel regnet i billettsalg på 18 prosent).⁴⁷ Filmfestivalene gir med andre ord etablerte filmskapere så vel som nye norske talent en arena hvor de kan få vist fram filmene sine. Ni av de 24 festivalene som svarte på undersøkelsen har også egne visningsarenaer for lokalt produsert film. Filmfestivalene kan slik sett bidra til å utvikle den lokale filmbransjen og identifisere nye talent.

I tillegg arrangerer flere festivaler pitche-arenaer eller markeds plasser for ferdig produsert film hvor produsenter kan skaffe seg finansiering eller selge visningsretter. I følge vår undersøkelse, oppgir åtte av 24 festivaler at de gjennomfører slike markedsrettede arrangement som en del av festivalen.

TALENTUTVIKLING

Mange av festivalene har også egne visningsarenaer, kurs og bransje arrangement spesielt rettet inn mot ungdom. Dette gjelder ikke minst Amandus på Lillehammer som er en festival som utelukkende viser film laget av ungdom under 20 år. Det gjelder også BIFF som hvert år

⁴⁷ Film&Kino Årbok 2012.

gjennomfører en egen skolefilmfestival hvor skolelever får veiledning og tilgang til redigeringsutstyr for å produsere filmer til programmet. Festivalledelsen beskriver det slik:

Det begynner med at de ser 1-2 filmer under BIFF, og deretter går ut og lager film og redigerer her på Verftet. Det tar ca. 4 mnd. å få gjennom de ca. 40 klassene. Så viser vi alle filmene over 1-2 dager på Bergen Kino, og deler ut priser. Ca. 1000 elever er med hvert år. Så gjennom årene har vi hatt ganske mange tusen elever som har lært seg å lage film. Tror mange velger å jobbe med film fordi de blir inspirert av en festival som BIFF.

Og ledelsen for Laterna Magica i Sortland skriver:

Gjennom 20 år har vi inspirert ungdom til å jobbe med film, og i dag er det mange "festival" barn som har satset på en karriere innen film/TV. Det er med stolthet vi ser at noen av disse gjør stor suksess, og noen av de gir også tilbake til festivalen, og er inspirasjon til dagens ungdom. Barn og ungdom har et forhold til festivalen, så faller den bort vil den bli savnet.

En uttalelse fra Megafon i Skien illustrerer at denne effekten kan observeres i regioner hvor filmbransjen tradisjonelt er svakt utviklet:

Megafon er den eneste filmfestival i Telemark. Den føres videre for å øke filminteressen i vår region som har sparsomt med lokale filmproduksjoner i dag. Gjennom kontinuitet ser vi nå stadig flere unge mennesker fra vår region som tar filmutdanning så fruktene kommer gradvis og vil være viktige i de kommende år.

KOMPETANSEHEVING

Nesten samtlige festivaler (16 av 24) arrangerer fagseminarer og andre kompetansebyggende tiltak i løpet av festivalperioden. For en fragmentert bransje, hvor tyngden av kompetanseutviklingen skjer utenfor etablerte utdanningsinstitusjoner, og hvor behovet for oppdatering og faglig påfyll er umettelig, kan dette være av svært stor betydning for den faglige utviklingen. I tillegg vil festivalene fungere som uformelle læringsarenaer, ikke minst fordi norske filmarbeidere får anledning til å snakke med og bli inspirert av internasjonale filmskapere som besøker festivalen for å vise fram filmene sine.

NETTVERKSBYGGING

Filmfestivalene er også svært viktige arenaer for nettverksbygging, både internt i den norske bransjen og mellom norske filmskapere og filmskapere fra andre land. Den norske filmbransjen er ekstremt fragmentert. Den består av et fåtall forholdsvis små produksjonsselskap og en stor underskog av uavhengige aktører og filmarbeidere. Samtidig er de mange små og uavhengige aktørene avhengig av kjenne til hverandre for å kunne sette sammen team og mobilisere ressurser

til å gjennomføre større produksjoner. Fysiske møteplasser, som det festivalene representerer, er derfor en viktig brikke i filmbransjens produksjonsøkonomi. I tillegg til sin rolle som uformelle møteplasser for bransjefolk, oppgir 16 av 24 festivaler at de også arrangerer mer formelle nettverksbyggende tiltak i løpet av festivalperioden. I tillegg sier 12 av festivalene at de gjennomfører filmpolitiske eller bransjeorienterte seminarer og samlinger.

Mulighetene som festivalene gir til å treffe filmskapere fra andre land, kan trolig heller ikke overvurderes. Dette handler både om inspirasjon og kompetansebygging, men også om framtidig samarbeid.

For eksempel sier lederen av BIFF følgende:

Flere av de som har gjestet BIFF har innledet samarbeid med hverandre, såvel som med filmarbeidere fra Bergen de møtte under BIFF.

Med tanke på den videre utviklingen av den norske filmbransjen, er det kanskje ikke nok at et fåtall norske filmskapere får vist sine produksjoner på festivaler i utlandet. Det er også viktig at internasjonale filmskapere viser sine filmer på norske festivaler og på den måten får muligheter til å møte en større bredde av de norske filmmiljøene.

Kapittel 8

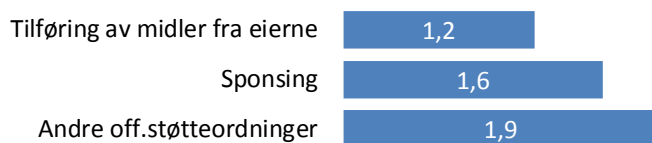
KONSEKVENSER AV REDUSERT STØTTE

Film og Kino har vært en viktig økonomisk støttespiller for norske filmfestivaler siden de overtok bevilgningsansvaret i 2008. I 2012 utgjorde tilskuddene fra Film & Kino rundt 20 prosent av de samlede inntektene for alle festivalene sett under ett. For den enkelte festival varierer andelen fra 0 til nær 60 prosent av budsjettet. Jo mer Film & Kinos støtte utgjør av det samlede budsjettet, jo mer sårbare vil festivalene være for reduksjoner i bevilgningene. Særlig dramatiske vil konsekvensene bli for de festivalene som er mest avhengig av denne støtten.

ALTERNATIVE FINANSIERINGSKILDER

For å opprettholde dagens tilbud, er mange av festivalene avhengig av å erstatte midlene fra Film & Kino med andre typer støtte, som sponsormidler eller tilskudd fra andre offentlige aktører. En naturlig følge av dette er at flere festivaler må bruke mer av sine ressurser på å skaffe finansiering. Samtidig oppleves muligheten for å erstatte de bortfalte midlene med andre typer midler som svært begrenset. Figur 8.1 viser hvordan festivallederne vurderer muligheten til å erstatte festivalstøtten med økt støtte fra henholdsvis eiere, sponsorer og offentlige aktører. Jo lavere verdi, jo færre vurderer alternativet som realistisk.

Figur 8.1: Festivalenes vurdering av muligheten for å erstatte støtten fra Film & Kino med andre typer støtte. Figuren viser gjennomsnittsverdi av svarene gitt på en skala fra 1-5, hvor 1 er umulig og 5 er enkelt.

Alle de tre alternativene oppleves som svært lite realistiske. Minst realistisk ser festivallederne det å få tilført midler fra eierne. Nesten alle (16 av 19) vurderer dette som umulig. En stor del (9 av 21) ser det som urealistisk å øke sponsorinntektene tilsvarende. Sponsormarkedet er preget av sterk konkurranse, og flere festivaler opplever allerede store utfordringer med å skaffe sponsorinntekter. Som en festivalleder uttrykte det: «Det å skaffe en lokal sponsor er vanskelig, fordi filmformidling ikke blir sett som like effektivt som f.eks. barneidrett». Bortfall av støtte vil trolig gjøre dette arbeidet mer krevende. Og selv om sponsormidler i utgangspunktet er frie midler, kommer de sjelden helt uten forventninger om gjenytelser i form av billetter og sponsorvisninger. Trolig er det mest realistiske alternativet å søke støtte fra andre offentlige aktører. Men også dette sees som lite sannsynlig, i det minste i et omfang som kan veie opp for den tapte støtten fra Film & Kino. Flere festivalledere tror det vil være vanskelig for kommuner med stramme budsjett å

forsvare en økt satsing på filmfestivaler. Andre peker på at offentlige tilskudd ofte kommer med føringer som legger bånd på festivalene, noe de ser som et lite ønskelig alternativ.

Et annet poeng som fremheves av flere festivalledere, er at bortfallet av støtte i seg selv vil gjøre det vanskeligere å skaffe midler fra andre aktører. Flere frykter at dette sender negative signaler både til nye og eksisterende støttespillere, som i sin tur vil redusere sin støtte. Følgende utsagn fra festivalledere understreker dette poenget:

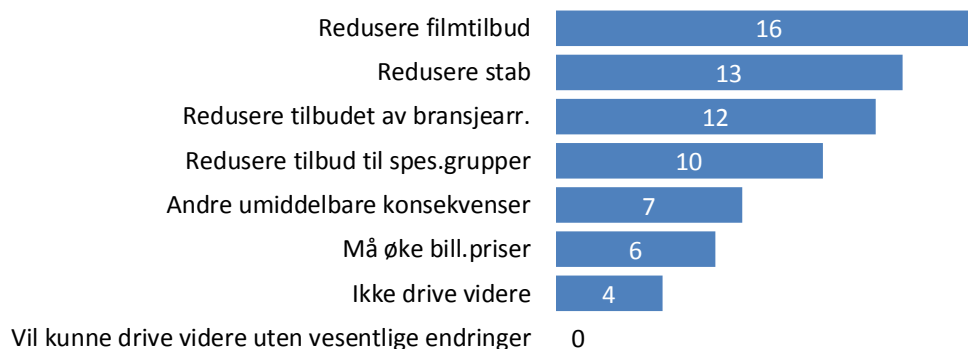
«Svært lite står og faller på 50 000. Men det at staten og Film & Kino gir signaler om at filmfestivaler ikke er av interesse lenger, slår stort ut på regionale aktører som begynner å tvile».

«Dette med støtte og sponing har en slags smitteeffekt. Dersom vi får støtte fra ett hold, er det lettere å få midler fra andre. Det gir en legitimitet, en slags bekreftelse på at vi holder på med noe viktig. Private sponsorer er som passasjerer som ser på et tog i fart. Ser de at det går fort, vil de gjerne bli med, går det sakte, velger de heller et annet tog».

KONSEKVENSER FOR FESTIVALENE

Dersom festivalene ikke lykkes med å erstatte midlene fra Film & Kino, vil vi kunne se betydelige endringer i festivallandskapet i årene fremover. Allerede fra i år ser en rekke festivaler seg nødt til å redusere sitt tilbud. Figur 8.2 viser hvor mange som vil bli rammet på ulikt vis av reduksjonen i festivalstøtten det kommende året. I følge spørreundersøkelsen vil minst fire festivaler trolig måtte legge ned driften. Amandusfestivalen på Lillehammer, Nordkapp filmfestival, Skeive filmer og Barnefilmfestivalen Verdens Beste står alle i fare for å forsvinne. Ytterligere tre festivaler frykter at de må avvikle festivalen på lengre sikt.

Figur 8.2: Konsekvenser av halvering av støtten fra Film & Kino for driften av festivalen det kommende året

REDUSERT FILMTILBUD

De aller fleste festivalene vil imidlertid kunne drive videre tross kutt i festivalstøtten, dog med et sterkt redusert tilbud. For de fleste vil bortfallet av støtte medføre betydelige endringer i festivalprogrammene. 16 av 21 festivalledere sier de vil måtte redusere filmtilbudet. Det betyr ikke nødvendigvis bare at det blir færre filmer på programmet, det kan også innebære at kvaliteten på filmtilbudet svekkes. Når en større andel av ressursene må brukes til å skaffe finansiering vil det være færre ressurser tilgjengelig til å utvikle et filmprogram av høy kvalitet. Resultatet for mange av festivalene kan bli færre filmer av høy kunstnerisk kvalitet og en mer kommersiell profil, noe flere festivalledere uttrykker bekymring for. Allerede i dag opplever flere festivaler at de må bruke uforholdsmessig mye tid på å skaffe midler fremfor å arbeide med programinnholdet.

REDUSERT STAB

13 festivaler vil dessuten trolig måtte redusere staben for å sikre videre drift. Også dette vil få konsekvenser for kvaliteten på festivalen, ettersom viktig kompetanse forsvinner. Flere festivalledere uttrykker bekymring for at de på sikt vil miste viktige nøkkelpersoner. Følgende uttalelser fra to festivalledere understreker poenget:

«Festivalen vil miste betydelig ekspertise som er bygget opp gjennom en årrekke og det vil bli tungt å lære opp nye medarbeidere på et stadium før festivalen når all fokus skulle ha vært innrettet mot å lage en så bra festival som mulig. Programmet må derfor sannsynligvis halveres og få en mer kommersiell profil».

«Vi er i en fase der målet er å kunne finansiere en fast stilling over hele året for å kunne ta ut det store potensialet vi ser. Dessverre vil en støttereduksjon retardere denne utviklingen, og medføre en slitasje på nøkkelpersonell som utgjør en stor fare for festivalens framtid».

FÆRRE BRANSJEARRANGEMENT OG SKOLEVISNINGER

Filmfestivaler er ikke bare en publikumsarena, men utgjør også viktige møteplasser for filmbransjen, ikke minst lokalt og regionalt. De fleste filmfestivalene tilbyr i dag skreddersydde arrangement for filmbransjen. Med bortfall av støtte vil det trolig bli færre slike møteplasser og arenaer for kompetansespredning og -utvikling. Over halvparten av festivalene (12 av 21) venter å måtte redusere tilbudet av bransjearrangement. Med det forsvinner også viktige møteplasser for den lokale og regionale filmbransjen. Flere festivalledere forteller om konkrete prosjekter og samarbeid som har kommet i stand som følge av festivalen.

Rundt halvparten (10 av 21) sier også at de må kutte i tilbudene til spesielle grupper. Det er i første rekke skreddersydde tilbud til skoler og ungdom som står i fare for å forsvinne, eller reduseres til et minimum. Flere festivaler tilbyr disse arrangementene gratis, noe som vanskeliggjør videre drift uten støtte fra Film & Kino.

En festivalleder sier følgende:

«Vi risikerer å måtte legge ned skoleprogrammet, siden dette er et gratis program og vi får lite støtte til det. Samtidig er dette noe av det viktigste vi driver med. (...) Både lærere og elever setter utrolig stor pris på det. Vi sendte nylig ut påmeldingsinvitasjon, og i løpet av en dag var det helt utsolgt på én av dagene.»

Av andre umiddelbare konsekvenser nevner flere at tilleggsaktiviteter som seminarer, debatter og møter med filmskapere og andre internasjonale gjester står i fare for å falle bort. Dette er tilbud som setter et ekstra preg på festivalen og som er egnet til å skape innsikt og økt engasjement hos publikum. En festivalleder understreker dette spesielt:

«En annen spesialitet er at vi inviterer personer som filmen handler om til å komme inn på scenen etter filmen, uanmeldt. Da blir det fantastisk stemning i salen.»

Med mindre offentlig støtte i bunn, er det også naturlig å forvente at publikum vil måtte ta en større del av regningen. Det er likevel bare seks festivaler som ser for seg å øke billettprisene det kommende året. Flere festivalledere uttrykker dessuten skepsis til en slik løsning, særlig festivaler som er rettet mot barn og unge.

Økte priser vil redusere tilgjengeligheten og strider slik sett mot det grunnleggende argumentet for filmfestivaler, nemlig å gjøre kvalitetsfilm tilgjengelig for det brede publikum. Flere festivalledere understreker dette:

«[...]Stor økning i billettprisene er heller ikke ønskelig. Vi ønsker å være en festival hvor både skoler og fritidspublikummet har mulighet til å besøke festivalen i stor utstrekning.»

«En kinobillett koster allerede for mye, med over 100 kroner. Etter min mening er det en psykologisk terskel på 70 kr. Vi tar 85 kroner, og du skal selge mye billetter for å komme opp i et visst volum.»

LANGSIKTIGE KONSEKVENSER FOR DEN NORSKE FILMKULTUREN

En levende norsk filmkultur er avhengig av at det finnes visningsarenaer som kan stimulere til økt interesse for film som kulturuttrykk. Slik kan stadig nye, kreative talenter la seg inspirere og finne veien inn i norsk filmbransje. Ved å formidle et rikt utvalg av norske og utenlandske kvalitetsfilmer, skape møteplasser mellom publikum og filmskapere og arrangere debatter og fagseminarer spiller filmfestivalene utvilsomt en betydelig rolle i denne sammenhengen. Som visningsarena for over 1 500 filmer årlig gir filmfestivalene publikum ikke bare tilgang på et større antall filmer men også

andre typer filmer enn de som oftest blir vist på kinoene. Ved å satse på ulike sjangre, større geografisk mangfold og en stor andel filmer med kunstnerisk innhold, sørger festivalene derfor for et mer mangfoldig filmtilbud enn det kinoene alene kan tilby.

Norsk filmbransje er dessuten avhengig av at det finnes gode arenaer hvor de kan få vist fram egne produksjoner. Særlig for unge filmskapere i starten av sin karriere kan festivalene være en viktig inngangsport. Pitche-konkurranser, visning av eksamensfilmer og konkurranser for unge filmskapere er eksempler på hvordan festivalene fyller denne rollen.

Studien tyder på at vi vil kunne komme til å se en betydelig endring i det norske filmfestivallandskapet de kommende årene dersom det ikke lykkes festivalene å finne andre stabile finansieringskilder. Resultatet kan bli færre og mindre festivaler, med færre muligheter for publikum til å oppleve filmer som faller utenfor den klassiske underholdningsfilmsjangeren. Med færre kvalitetsfilmer, bransjearrangement, debatter og seminarer vil filmfestivalenes rolle også endres. Fra å være en kunnskapsformidler, møteplass og visningsarena for kvalitetsfilm vil festivalene fremstå mer som forlengelser av kinoene. Til sammen vil disse endringene svekke det mangfoldet i norsk filmkultur som fremveksten av filmfestivaler har bidratt til de siste 20 årene.

IDEAS2EVIDENCE
VILLAVEIEN 5
5007 BERGEN
TLF: 91817197
POST@IDEAS2EVIDENCE.COM
WWW.IDEAS2EVIDENCE.COM